

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Peter Orendáč

Špecifiká práce učiteľa v cirkevnej škole

2015

Publikácia bola vydaná a financovaná z prostriedkov ESF
v rámci národného projektu Profesijný a kariérový rast
pedagogických zamestnancov.
ITMS kód projektu 26120130002
ITMS kód projektu 26140230002

Špecifiká práce učiteľa v cirkevnej škole

Peter ORENDÁČ

Bratislava 2015

Názov: **Špecifická práca učiteľa v cirkevnej škole**
Autor: PaedDr. Ing. Peter Orendáč, PhD.
Recenzenti: Mgr. Ján Furman
Mgr. Juraj Kredátus, PhD.

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave
Odborná redaktorka: Mgr. Terézia Peciarová
Grafická úprava: Ing. Monika Chovancová
Vydanie: 1.
Rok vydania: 2015
Počet strán: 56
ISBN **978-80-565-1301-9**

Obsah

Úvod	5
1/ Prierez históriou cirkevného školstva	7
1.1 Stručný pohľad na vývoj cirkevného školstva na území Slovenska	9
1.2 Prvé univerzity na Slovensku	11
2/ Zriaďovanie cirkevných škôl v Slovenskej republike	13
2.1 Zákony Slovenskej republiky	13
2.2 Cirkevné zákony a školstvo	14
3/ Cirkevné dokumenty katolíckej cirkvi a cirkevné školstvo	17
3.1 Deklarácia o kresťanskej výchove	17
3.2 Kongregácia pre katolícku výchovu: Katolícka škola	19
3.3 Kongregácia pre katolícku výchovu: Katolícky laik ako svedok viery v škole	23
3.4 Kongregácia pre katolícku výchovu: Náboženský rozmer výchovy v katolíckej škole	27
3.5 Kongregácia pre katolícku výchovu: Katolícka škola na prahu tretieho tisícročia	32
3.6 Kongregácia pre katolícku výchovu: Vychovávať spoločne v katolíckej škole	35
3.7 Kongregácia pre KV: Obežník č. 520/2009 predsedom biskupských konferencií o vyučovaní náboženstva na školách	38
4/ Výchovné systémy	40
4.1 Vybrané výchovné systémy na Slovensku	40
4.2 Výchovný systém dona Bosca	44
Záver	53
Zoznam bibliografických odkazov	54

Úvod

V nedávnej minulosti niektorí vyčítali cirkvi, že jej snahou bolo brániť sa pokroku a udržiavať ľudí v nevedomosti. Opak je však pravdou. Pri pohľade do histórie zistíme, že po Milánskom edikte jedine cirkev poskytovala vzdelávanie. Existencia školstva na všetkých úrovniach sa vždy spájala s cirkvou – od vzdelávania ľudových más až po univerzity. Až s rozvojom remesiel a vznikom cechov sa na poskytovanie vzdelávania začali podieľať ďalšie zložky. V modernej dobe zodpovednosť za vzdelávanie na seba prevzal zväčša štát. V súčasnosti vo svete, v závislosti od krajiny, v rôznej miere poskytovateľom vzdelávania je štát, cirkev a súkromné inštitúcie. V Československu bol počas socializmu výlučným poskytovateľom vzdelávania štát. Až politickými zmenami po roku 1989 na vzdelávaní opäť začali participovať cirkev a súkromní poskytovatelia.

V súčasnosti podľa údajov ÚIPŠ z celkového počtu všetkých škôl, ktoré poskytujú vzdelávanie od predprimárneho cez umelecké školy, špeciálne školy až po sekundárne vzdelávanie, je v zriaďovateľskej pôsobnosti cirkví vyše 4 % týchto škôl, ktoré navštevuje takmer 5 % všetkých žiakov.

Zriaďovanie a pôsobnosť cirkevných škôl ustanovuje právny poriadok Slovenskej republiky. Samotné cirkev, dodržiujúc všeobecný právny rámec, sa riadia svojimi vnútornými predpismi. Katolícka cirkev sa riadi ustanoveniami Kódexu kánonického práva (KKP) a ďalšími záväznými predpismi, ktoré nemôžu byť v rozpore s právnym poriadkom štátu. Evanjelická cirkev a. v. sa riadi cirkevným zákonom o cirkevnom školstve a vyučovaní náboženstva. Samotný proces výchovy a vzdelávania cirkvami v Slovenskej republike je usmerňovaný medzinárodnou Zmluvou medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní a Dohodou medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o náboženskej výchove a vzdelávaní.

Samotné vzdelávanie v cirkevných školách sa realizuje podľa školských vzdelávacích programov, ktoré vychádzajú zo štátneho vzdelávacieho programu. Podľa výsledkov testovania žiakov základných škôl a maturity, ktoré poskytuje NÚCEM, výsledky žiakov týchto škôl sú porovnateľné so žiakmi štátnych škôl, v niektorých ukazovateľoch ich aj predstihujú. Snahu o zabezpečenie kvalitného vzdelávania dokumentuje v Katolíckej cirkvi KKP v kan. 806 § 2: „Moderátori katolíckych škôl sa pod dohľadom miestneho ordinára majú starať, aby výučba, ktorá sa v nich podáva, sa z vedeckého hľadiska vyznačovala aspoň takou úrovňou ako v iných školách kraja.“

Na učiteľov cirkevných škôl okrem nároku odbornosti ich zriaďovatelia kladú požiadavky požadovaného mravného profilu a spirituality, ktorá má byť v zhode s učením zriaďovateľskej cirkvi. Učitelia cirkevných škôl však nie sú absolventmi teologických štúdií ani špeciálnych kurzov z tejto oblasti, preto je potrebné poskytnúť im v koncentrovanejšej forme určité poznatky, ktoré sa týkajú ich pôsobenia v cirkevnej škole. Táto príručka si kladie za cieľ aspoň sčasti naplniť tieto požiadavky.

Najprv podáva stručný exkurz dejinami cirkevného školstva vo svete a u nás. Následne upriamuje pozornosť na právne aspekty fungovania cirkevných škôl. V najobsiahlejšej časti predstavuje učiteľom najdôležitejšie dokumenty o pôsobení katolíckych škôl. V nich sú informácie o filozofii katolíckych škôl, úlohách a poslaní, požiadavkách na pedagógov i vízie do budúcnosti. Posledná časť je venovaná krátkemu prierezu výchovných systémov rehoľných spoločenskostí uplatňovaných aj v cirkevnom školstve na Slovensku a podstatná časť tejto kapitoly sa venuje preventívnemu systému don Bosca, ktorý je neodmysliteľnou súčasťou výchovného pôsobenia cirkevnej školy.

1/ Prierez históriou cirkevného školstva

Prvé stredoveké školy boli cirkevné. Po Milánskom edikte (313) nastala potreba vychovať dostatočný počet vzdelaných duchovných. Túto úlohu mali plniť dve kategórie škôl zakladaných pri kláštoroch a katedrálach – školy kláštorné a školy katedrálne.

Kláštorné školy – zakladané pri kláštoroch boli spočiatku určené na prípravu rádových mníchov. Pri zrode kláštorného školstva stál zakladateľ prvého mníšskeho rádu – rímsky patricij Benedikt z Nursie (480 – 543), ktorý v roku 529 založil na hore Monte Cassino pri Neapole kláštor a pri ňom školu.

Stredoveké kláštory mali veľký kultúrny, hospodársky i politický význam. Uchovávali sa v nich cenné rukopisy a pamiatky antickej kultúry, mnísi učili roľníkov poľnohospodárskym prácam, rozširovali nové spôsoby spracovania kovov, plátna a vlny, zaoberali sa stavbou domov, obchodom i priemyslom. Neskôr sa stávali radcami vladárov. V kláštorných školách sa spočiatku vzdelávali iba chlapci od deviateho roku veku zasvätení (svojimi rodičmi) mníšskemu životu. Neskôr sa kláštorná škola rozdelila na školu vnútornú – schola interna – pre chlapcov žijúcich v kláštore a na školu vonkajšiu – schola externa – pre žiakov bývajúcich mimo kláštora, ktorí sa ako budúci feudáli pripravovali na inú než na kňazskú dráhu. (Miháľechová, online).

V škole boli žiaci síce zamestnávaní súčasne, ale každý z nich sa pod vedením učiteľa zaoberal inou činnosťou. Deti vstupovali do školy hocikedy v priebehu celého roka a dĺžka učenia závisela od žiakovho postupu.

Katedrálne školy – si pri svojich sídlach – katedrálach zakladali biskupi. Slúžili na výchovu svetských kňazov. Ťažiskom vzdelávania – podobne ako v kláštorných školách okrem náboženstva bolo septem artes liberales, rozdelených na predmety trivia (gramatika, rétorika, dialektika) a kvadrivia (aritmetika, geometria, astronómia, muzika).

Farské školy – spočiatku sa zriaďovali z dôvodov čisto náboženských – zvýšiť účasť detí na bohoslužbách. Ich hlavnou úlohou bolo vyučovať náboženstvo – neskôr sa ukázala potreba gramotnosti ľudu (a to už v čase vlády Karola Veľkého 768 – 814). Farské školy boli zakladané pri väčších farách v mestách. Keďže v kláštorňoch a katedrálňoch bola vyučovacím jazykom latinčina, poslaním farských škôl bolo vyučovať aj v národnom jazyku, no málokde sa toto poslanie realizovalo.

Školy kláštorňé, katedrálné a farské predstavovali v ranom stredoveku jediný zdroj vzdelanosti. Neskôr sa vytvorila jednotná nábožensko-dogmatická koncepcia stredovekého vzdelania s veľmi pevnou vnútornou osnovou založenou na *Písme*. Cirkevné školy si ponechali hlavne prípravu duchovenstva. Šľachtická mládež bola v ranom stredoveku vychovávaná v cirkevných školách iba výnimočne, tzv. *rytierska výchova* sa uskutočňovala na hradoch a mala niekoľko stupňov. Vzdelanie šľachtických dievčat zabezpečovali domáci duchovní alebo mníši v kláštoroch – učili sa čítať, písať, niekedy základom latinčiny a septem artes liberales, častokrát boli oveľa vzdelanejšie ako ich mužskí partneri. Okrem toho sa dievčatá učili domáce práce, hudbu a spev, niekedy boli posielané na cudzie dvory.

Výchova ľudových mäs – väčšinu stredovekej spoločnosti tvorili roľníci, ktorí boli v rôznej forme a miere závislí od feudálov. Dedinský dorast bol vychovávaný v rodine, kde si osvojoval poľnohospodárske znalosti a získaval pracovné technické skúsenosti – najmä napodobňovaním práce dospelých, resp. priamo v práci. Veľký výchovný vplyv na mladé pokolenie mali aj ľudové zvyky, povesti, príslovia, porekadlá, rozprávky a pod. Ľudová múdrosť v nich obsiahnutá sa odovzdávala z generácie na generáciu najmä ústnym podaním. Pestovaniu telesnej zdatnosti napomáhali aj ľudové tance a hry. Najväčším výchovným prostriedkom najmä v kostoloch bola kázeň a spoveď. Špeciálne poslanie malo vyučovanie katechizmu na farách. Farské školy boli iba v mestách a väčších dedinách a tie vychovávali najmä nižší cirkevný personál.

Mestské školy – len mládeži troch stavov – šľachty, duchovenstva a neskôr mešťanov bola umožnená organizovaná verejná výchova a vzdelanie v školách. Výchova detí poddaných sa uskutočňovala doma – v rodinách a v kostoloch – cirkvou (spoveď, kázeň).

Asi v 13. storočí, spolu s rozvojom remeselnej výroby a obchodu a spolu s rastom miest, začali vedľa cirkevných škôl vznikať školy cechové – zásluhou remeselníkov a školy kupecké (gildové) – zásluhou kupeckých družstiev.

Od 15. storočia sa tieto školy nazývali *scholae triviales*. Na konci stredoveku existovali v mestách tri typy škôl:

1. *Mestské školy* – boli najnižšie, nazývané tiež školy detinské, malé, nízke, v ktorých sa učila abeceda, čítanie kníh a písanie listov. Do detinských škôl boli prijímané deti už po 4. roku veku. Mestské školy sa delili na školy nižšie – menšie, ktoré mali dve až tri triedy (čítanie, písanie, počítanie, náboženstvo, latinská gramatika) a školy vyššie – väčšie – so šiestimi triedami, kde sa vyučovalo povrchné „sedmoro“.

2. *Partikulárne školy (latinské)* – obsahom bolo trivium i prvky scholastickej filozofie. Náuky trivia boli memorované v latinčine. Do latinských škôl boli prijímané deti vo veku 6–7 rokov. Malá vzdelanosť učiteľov spolu s chudobou, nedisciplinovanosťou žiakov a nedostatočným zabezpečením škôl spôsobili, že úroveň partikulárnych škôl bola veľmi nízka.

3. *Kláštorné a katedrálne školy* – miestami pretrvávali – z nich bolo možné postúpiť na univerzitu. (Miháľechová, online).

1.1 Stručný pohľad na vývoj cirkevného školstva na území Slovenska

Územie dnešného Slovenska bolo súčasťou Veľkomoravskej ríše. V nej knieža Pribina založil okolo roku 837 kostol v Nitre. Knieža Rastislav povolal r. 863 z byzanskej Solone (Solún) slovanských vierozvestcov Cyrila a Konštantína, ktorí šíрили nielen kresťanstvo, ale aj vzdelanosť. (Miháľechová, online).

Vznik a vývoj školstva na území Slovenska spájajú historici s príchodom slovanských vierozvestcov. Na Devíne založili prvú vysokú školu podľa vzoru konštantinopolskej akadémie. Slúžila hlavne na prípravu slovanského kléru. Najstaršie správy o školách, ktoré boli zrejme cirkevné, sa nezachovali. Viac správ o školách, ktoré zriaďovala katolícka cirkev, sa zachovalo z 13. storočia. Podľa toho, pri ktorej cirkevnej ustanovizni vznikali, boli to školy kláštorné, farské a kapitulské. (Lauko et al. 2010).

Prvý písomný doklad o kláštornej škole na Slovensku pochádza z roku 1111 – založili ju benediktíni pod Zoborom (pravdepodobne už koncom 10. stor.).

Ďalšie kláštorné školy na území Slovenska: Beňadik po Hronom (1075), Bzovík (1135), Krásna nad Hornádom (1143). Katedrálne a kapitulné školy boli už za panovania Štefana (1000 – 1038) – presné lokality sa v literatúre neuvádzajú. (Miháľechová, online).

O jednoduché vzdelanie dedinského ľudu sa starali najmä kňazi. Prvá písomná zmienka o farskej dedinskej škole pochádza z roku 1342. Spomína sa škola v Diviakoch nad Nitricou. Ďalšia zmienka z roku 1378 spomína školu v Tekovskom Hrádku. Podľa historika Ďuricu ich bolo istotne viac, no dokumenty sa nezachovali. Ostrihomský arcibiskup Mikuláš Oláh zriadil v roku 1560 v Trnave seminár na výchovu kňazského dorastu. V tom istom roku katolícka synoda v Trnave nariadila, aby sa pri každej dedinskej fare zriadila škola. (Ďurica 2013).

Významný rozvoj školstva na území Slovenska spôsobila v 16. storočí cirkevná reformácia. Protestantské cirkvi, najmä evanjelická, zriadili na Slovenku hustú sieť elementárnych – ľudových i stredných škôl, a to v mestách i na dedinách. Vyučovalo sa v nich už aj v materinskom jazyku. V rámci rekatolizácie od 17. st. rozširovala sieť škôl i katolícka cirkev. (Lauko et al. 2010). Koncom 16. storočia bolo v Uhorsku len 173 škôl, z toho bolo 127 latinských a 46 dedinských. Na území Slovenska z tohto počtu bolo 78 latinských a 29 dedinských – čo bolo menej ako polovica stavu pred vpádom Turkov do Uhorska. (Krška et al. 2009).

V roku 1777 vznikol z iniciatívy Márie Terézie dokument *Ratio educationis*, na základe ktorého sa reformovalo uhorské školstvo podľa rakúskeho. Pozornosť v ňom bola venovaná hlavne základným, ľudovým a stredným školám. Ľudové školy sa rozdeľovali na: triviálne (jednotriedne a dvojtriedne) pre dedinskú a mestskú chudobu, hlavné (trojtriedne a štvortriedne) v mestách a normálne vo významných mestách (Višňovcová 2004).

Školy prešli od cirkví pod štátnu správu a dochádzka do ľudovej školy sa stala povinnou. Prísnejšie dodržiavanie nariadení v školskej oblasti vyžadovali úpravy Jozefa II. (1788), keď sa školská dochádzka kontrolovala a sankcionovala. Napríklad v každej obci, kde bola fara, nariadil zriadiť aj školu, do ktorej museli chodiť aj deti zo susedných obcí vzdialených menej ako 5 km a mohli ju navštevovať aj deti iných vierovyznaní, ak nemali vlastnú školu, vlastnú konfesijnú školu si mohli zriadiť aj židia, zrušil povinné bohoslužby a účasť študentov na náboženských obradoch, zrušil všetky rehole,

ktoré sa nevenovali sociálnej sfére (školstvo, zdravotníctvo). (Miháľechová, online). Po roku 1868, keď bol vydaný zákon o 6-ročnej povinnej dochádzke, nastal popri cirkevných školách aj rozvoj štátnych, obecných a súkromných ľudových škôl. Vydaním nariadení v roku 1860, 1867 a najmä po vydaní Apponyiho zákonov v roku 1907 vplyvom maďarizácie slovenské základné školstvo prakticky zaniklo. V roku 1913 bolo evidovaných v celom Uhorsku len 369 ľudových škôl s vyučovacím jazykom slovenským, čo boli 2 % z ich celkového počtu (Kršák et al. 2009).

Po vzniku Československej republiky sa pomery zlepšili. Rozšírila sa sieť ľudových a stredných škôl, pričom väčšina bola cirkevných. Komunistický režim po druhej svetovej vojne na Slovensku protiprávne vyvlastnil 1 800 cirkevných ľudových škôl a 88 stredných a vyšších škôl. Vývoj základného školstva po roku 1948 bol poznačený vtedajšou ideológiou. Zákon o jednotnej škole uviedol program jednotnej štátnej školy, ktorý trval až do roku 1990.

1.2 Prvé univerzity na Slovensku

Academia Istropolitana v Bratislave bola prvá univerzita na území dnešného Slovenska. Na návrh humanisticky vzdelaného ostrihomského arcibiskupa Jána Vitéza v roku 1465 poslal Matej Korvín veľké posolstvo (asi 300 členov) k pápežovi Pavlovi II., ktoré viedol slávny humanista Jannus Panonius. Pápež vydal 19. mája 1465 bulu, v ktorej povoľuje Vitézovi, aby zriadil univerzitu podľa vzoru bolonskej univerzity. Za sídlo univerzity určil Matej Korvín Bratislavu. Kancelárom univerzity sa stal Ján Vitéz. Sídliť mala na Ventúrskej ulici v Gammitlovom dome – slávnostne bola otvorená 20. júla 1467, vyučovať sa začalo až v septembri. Mala podobne ako všetky stredoveké univerzity – štyri fakulty. Žiaľ nezachovali sa o jej existencii žiadne písomné doklady. Trvala asi 20 rokov.

Trnavská univerzita. Ďalšia vysoká škola na území dnešného Slovenska bola založená 18. októbra 1635. Vznikla ako cirkevná – katolícka vysoká škola, v tom čase v Uhorsku jediná. Zakladateľom bol ostrihomský arcibiskup Peter Pazmány. Jej vedenie zveril kňazom Spoločnosti Ježišovej. Pri založení mala 2 fakulty – filozofickú a teologickú, od roku 1667 aj právnickú a od roku 1770 lekársku. Univerzita sa stala známou aj vďaka hvezdárni, ktorú založil rektor

František Borgia Kéri, ako aj univerzitnou knižnicou, tlačiarňou a záhradami. V tlačiarňi vychádzali spisy profesorov, neskoršie i svetská literatúra, tlačili ju aj v reči ľudu. V roku 1777 bola táto vysoká škola jezuitov preložená do Budína. Slovenská národná rada obnovila k 25. 3. 1992 Trnavskú univerzitu zákonom č. 191/1992 a znovu otvorila k 1. 7. 1992. (TU v Trnave 2011).

Košická univerzita. Tradícia univerzitného vzdelávania na území Košíc vznikla už v roku 1657, keď biskup z Egru Benedikt Kišdy založil listinou „studium universale“ akadémiu a dal jej do vena 40-tisíc toliarov. Akadémia alebo Univerzita vznikla pod vedením jezuitov (Spoločnosti Ježišovej). Cisár Leopold I. v roku 1660 vydal v Grazi zlatú bulu Košickej univerzity, ktorá jej zabezpečila rovnaké privilégia, ako mali všetky ostatné univerzity habsburskej monarchie. Významné bolo ustanovenie o uznávaní akademických stupňov tak, akoby boli získané na ktorejkoľvek z najstarších a najslávnejších univerzít. *Academia Cassoviensis* mala štruktúru podobnú iným univerzitám, ktoré viedli jezuiti, a určoval ju študijný poriadok. Dominantnou fakultou bola v tom čase teologická fakulta. Okrem nej tvorili súčasť univerzity aj filozofická a právnická fakulta. Vyučovacím jazykom bola latinčina. Univerzita mala svoju knižnicu, kostol, tlačiareň a súviseli s ňou aj iné ustanovizne ako gymnázium, seminár, konvikt, správa poddaných dedín a iného majetku. Univerzita vlastnila viaceré obce na Spiši, v Abovskej a Zemplínskej stolici a z gemerských miest jej patrila Jelšava. V r. 1773 prestala univerzita patriť jezuitskému rádu (zrušenie Spoločnosti Ježišovej) a stala sa štátnou inštitúciou – *Academia Regia*. Na základe vládneho ustanovenia – *Ratio educationis* stratila samostatnosť a ostala len pobočkou jedinej uhorskej univerzity v Budíne s právom promovať. V roku 1850 sa *Academia Regia* premenila na Právnickú akadémiu a v tejto podobe pôsobila do roku 1921. (UPJŠ 2014).

Katolícka univerzita v Ružomberku. Je prvou univerzitou v novodobých slovenských dejinách zriadenou cirkvou. Zákon NR SR č. 167/2000 zo dňa 10. mája 2000 o zriadení Katolíckej univerzity v Ružomberku určil vznik KU k 1. júlu 2000 s dvoma fakultami: Pedagogickou fakultou KU a Filozofickou fakultou KU. Teologická fakulta KU so sídlom v Košiciach bola zriadená 1. júla 2003, štvrtá fakulta KU – Fakulta zdravotníctva KU začala svoju činnosť 1. júla 2005. Zákon 167/2000 síce zriadil KU ako neštátnu vysokú školu, ale zákonom NR SR 131/2002 o vysokých školách sa KU stala verejnou vysokou školou s konfesijným charakterom od 1. apríla 2002. (KU v Ružomberku, s. a.)

2/ Zriaďovanie cirkevných škôl v Slovenskej republike

2.1 Zákony Slovenskej republiky

Zaraďovanie a vyradovanie zo siete škôl, zriaďovanie a zrušovanie škôl, školských zariadení, stredísk praktického vyučovania alebo pracovísk praktického vyučovania v SR rieši zákon NR SR č. **596/2003 Z. z.** o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov v § 15 – 23. Vykonávacím predpisom k zákonu je smernica MŠ SR č. 1/2004-E, ktorou sa určuje postup orgánov štátnej správy v školstve a zriaďovateľov škôl a školských zariadení pri zaraďovaní, vyradovaní alebo zmenách v sieti škôl a školských zariadení a pri zriaďovaní a zrušovaní škôl a školských zariadení. Podľa § 19 ods. 1 zák. č. 596/2003 Z. z. školu, školské zariadenie, stredisko praktického vyučovania alebo pracovisko praktického vyučovania možno zriadiť až po jeho zaradení do siete. Odsek 2 pís. d) tohto paragrafu uvádza, že štátom uznaná cirkev alebo náboženská spoločnosť môže zriadiť školu, školské zariadenie, stredisko praktického vyučovania alebo pracovisko praktického vyučovania. Financovanie škôl v SR rieši zákon NR SR č. **597/2003 Z. z.** zo 6. novembra 2003 o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení. Financovanie cirkevných škôl z finančných prostriedkov z kapitoly MŠ rieši § 6:

(1) Pri financovaní cirkevných škôl, ktoré sa uskutočňuje z kapitoly ministerstva, sa postupuje podľa § 4, § 4a ods. 1 písm. b), § 4b až 4d.

(2) Podmienkou na pridelenie finančných prostriedkov podľa odseku 1 pre cirkevné školy na nasledujúci kalendárny rok je vypracovanie správy o hospodárení školy za predchádzajúci rok, ak počas neho už pôsobila, podľa § 7 ods. 2 a 3 a jej predloženie podľa § 7 ods. 1 prostredníctvom zriaďovateľa príslušnému krajskému školskému úradu.

(3) Zriaďovateľ cirkevnej školy je povinný použiť finančné prostriedky pridelené podľa § 4 na úhradu osobných nákladov a prevádzkových nákladov okrem nájomného podľa zmluvy o kúpe prenajatej veci a okrem reklamy.

V súlade so zákonom č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov je potrebné pripomenúť: § 3 pís. q) rovnocennosť vzdelania získaného v štátnych školách, v školách zriadených štátom uznanou cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou a v školách zriadených inou fyzickou osobou alebo právnickou osobou.

§ 15 ods. 6: V cirkevných školách sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie podľa výchovno-vzdelávacích programov v súlade s osobitným predpisom. Sú nimi: Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR č. 394/2004 Z. z. o uzavretí Zmluvy medzi SR a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní. Dohoda medzi SR a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o náboženskej výchove a vzdelávaní (č. 395/2004 Z. z.).

§ 160 ods. 1: Na cirkevné školy a cirkevné školské zariadenia sa vzťahujú ustanovenia zákona okrem ustanovení § 29 ods. 8, § 53 ods. 9; ustanovenia § 130 až 137 sa vzťahujú primerane.

Cirkevné školstvo sa riadi ďalšími zákonmi SR pre oblasť školstva, nariadeniami vlády, vyhláškami MŠVVaŠ SR a ďalšími rezortnými predpismi. Spomenieme niektoré z najvýznamnejších:

Zákon č. 553/2003 Z. z. o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

2.2 Cirkevné zákony a školstvo

Katolícka cirkev

Zákonník katolíckej cirkvi *Kódex kánonického práva* v tretej knihe – *Učiaca úloha cirkvi*, v jej III. titule *Katolícka výchova* sa venuje problematike zriaďovania škôl cirkvou. Najprv sa venuje výchove, pričom sa konštatuje, že rodičia alebo tí, ktorí ich zastupujú, majú povinnosť i vychovávať deti a katolícki rodičia majú povinnosť aj právo zvoliť si tie prostriedky a inštitúcie, ktorými môžu podľa miestnych okolností vhodnejšie zabezpečiť katolícku výchovu detí. Pravá výchova musí sledovať úplnú formáciu ľudskej osoby, usmernenú na jej posledný cieľ a súčasne na spoločné dobro spoločnosti, „*deti a mládež sa majú tak vychovávať, aby svoje fyzické, morálne a intelektuálne*

vlohy mohli harmonicky rozvíjať, získať dokonalejší zmysel pre zodpovednosť a správne používanie slobody a aby boli pripravené na aktívnu účasť na spoločenskom živote“. (KKP, kán. 795). Pri plnení výchovnej úlohy sú hlavnou pomocou rodičom školy. Rodičia majú úzko spolupracovať s učiteľmi škôl a učitelia pri plnení svojej povinnosti majú zasa dôverne spolupracovať s rodičmi a ich združeniami. Podľa kán. 797 KKP je potrebné, aby rodičia mali vo výbere škôl pravú slobodu, preto sa veriaci musia starať o to, aby občianska spoločnosť túto slobodu rodičom priznávala a pri zachovaní distributívnej spravodlivosti ju aj podporou chránila. Rodičia majú zveriť deti školám, v ktorých je postarané o katolícku výchovu, a ak to nie je možné, sú povinní postarať sa, aby sa im náležitá katolícka výchova zabezpečila mimo školy.

„Cirkev má právo zakladať a viesť školy akéhokoľvek odboru, druhu a stupňa.“ (KKP, kán. 800, § 1). Zakladať školu majú rehoľné inštitúty, ktorým je výchova vlastným poslaním. Ak nie sú k dispozícii školy, v ktorých sa poskytuje kresťanská výchova, je úlohou diecézneho biskupa postarať sa, aby sa takáto škola založila. „Kde je to potrebné, diecézny biskup sa má postarať, aby sa založili aj odborné a technické školy, ako aj iné, ktoré vyžadujú zvláštne potreby.“ (KKP, kán. 802, § 2).

Podľa kán. 803, § 1 KKP: „Katolíckou školou sa rozumie tá škola, ktorú vedie kompetentná cirkevná vrchnosť alebo verejná cirkevná právnická osoba alebo ktorú cirkevná vrchnosť písomným dokumentom za takú uznáva.“ KKP ďalej požaduje, aby sa v katolíckej škole výučba a výchova opierala o zásady katolíckej náuky a učitelia sa vyznačovali správnou náukou a bezúhonnosťou života. Úlohou Konferencie biskupov je vydávať pre túto oblasť činnosti všeobecné normy a úlohou diecézneho biskupa je usmerňovať ju a dozerať na ňu. KKP pamätá i na kvalitu vzdelávania, keď v kán. 806, § 2 stanovuje, že „riaditelia katolíckych škôl sa pod dohľadom miestneho ordinára majú starať, aby výučba, ktorá sa v nich podáva, sa z vedeckého hľadiska vyznačovala aspoň takou úrovňou ako v iných školách kraja“. Okrem ZŠ a SŠ cirkev „má právo zakladať a riadiť univerzity, ktoré majú prispievať k vyššej kultúre ľudí a plnšiemu rozvoju ľudskej osoby, ako aj k plneniu učiacej úlohy samej Cirkvi.“ (KKP, kán. 807). Na katolíckych univerzitách majú byť vymenúvaní vyučujúci, ktorí okrem vedeckej a pedagogickej súčasti vynikajú celistvosťou náuky a bezúhonnosťou života, a ak tieto požiadavky nespĺňajú, aby boli z úlohy odvolaní pri zachovaní určeného postupu.

Evanjelická cirkev augsburského vyznania na Slovensku (ECAV)

Zriaďovanie škôl ECAV sa riadi podľa cirkevného zákona č. 3 o cirkevnom školstve a vyučovaní náboženstva, ktorý vydala Synoda evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku 26. 10. 2006. Podľa § 2 tohto zákona do sústavy evanjelických cirkevných škôl ministerstva školstva môžu patriť:

- a) materská škola,
- b) základná škola,
- c) základná škola s materskou školou,
- d) učilište,
- e) stredné odborné učilište,
- f) gymnázium,
- g) stredná odborná škola,
- h) spojená škola,
- i) združená stredná škola,
- j) špeciálna škola,
- k) umelecká škola,
- l) vysoká škola.

Do sústavy cirkevných školských zariadení môžu patriť samostatné školské zariadenia alebo ako súčasť škôl uvedených vyššie. Cirkevný zákon taktiež stanovuje, ktoré organizačné jednotky ECAV môžu zriaďovať jednotlivé druhy škôl.

3/ Cirkevné dokumenty katolíckej cirkvi a cirkevné školstvo

3.1 Deklarácia o kresťanskej výchove

Prvým novodobým dokumentom, ktorý sa týka kresťanskej výchovy a školstva, je dokument 2. vatikánskeho snemu Deklarácia o kresťanskej výchove (*Gravissimum educationis*), podpísaný pápežom Pavlom VI. 28. októbra 1965. Dokument je obsahovo zameraný na dve oblasti: výchovu a školstvo.

Cirkevný koncil konštatuje, že sa stupňuje naliehavosť výchovy mládeže a zároveň aj požiadavka určitého permanentného vzdelávania a výchovy dospelých. Ľudia si totiž plnšie uvedomujú vlastnú dôstojnosť a svoje poslanie, preto chcú mať čím ďalej, tým aktívnejšiu účasť na živote spoločnosti, a to najmä v hospodárskej a politickej oblasti. Definujú sa a slávnostne zverejňujú vyhlásenia o základných právach v oblasti výchovy človeka, zvlášť čo sa týka detí a rodičov.

Na základe nových skúseností sa zdokonaľujú výchovné a vyučovacie metódy. I keď sa vyvíja veľké úsilie, aby sa vzdelanie a výchova dostali všetkým ľuďom, ešte stále veľmi mnoho detí a mládeže zostáva bez základného vzdelania a značný počet ďalších nemá náležitú výchovu, ktorá by pestovala pravdu a zároveň lásku. Sledujúc pokrok psychológie, pedagogiky a didaktiky, treba pomáhať deťom a mládeži harmonicky rozvíjať fyzické, mravné a intelektuálne schopnosti, postupne nadobúdať čoraz zrelší pocit zodpovednosti vo vytrvalom úsilí o náležité zušľachťovanie vlastného života a o dosiahnutie skutočnej slobody, a pritom smelo a vytrvalo prekonávať prekážky. Adekvátne veku majú dostať tiež pozitívnu a rozvážnu sexuálnu výchovu. Okrem toho ich treba pripravovať na život v spoločnosti. Cirkevný snem rovnako vyhlasuje, že deti a mladí ľudia majú právo byť vedení k správne-mu mravnému úsudku a k osobnému osvojeniu si mravných hodnôt, ako aj k dokonalejšiemu poznaniu a milovaniu Boha.

Po týchto úvodných požiadavkách na vzdelávanie a kresťanskú výchovu sa cirkevný snem špecificky venuje problematike **výchovy**.

Na prvom mieste pri výchove sú rodičia: „*Keďže rodičia dali život svojim deťom, viaže ich veľmi vážna povinnosť poskytnúť svojmu potomstvu aj výchovu. Preto ich treba pokladať za prvých a hlavných vychovávateľov svojich detí. Táto ich výchovná úloha je taká dôležitá, že ak chýba, len ťažko sa dá nahradiť.*“ (GE, 3) Snem ďalej zdôrazňuje, že pri výchove má byť rodine nápomocná celá spoločnosť, ktorá sa má starať o záujmy všeobecného dobra v časných veciach. Podľa princípu subsidiarity sa má postarať o výchovu tam, kde si rodičia a iné inštitúty neplnia svoju úlohu, pritom však treba brať ohľad na želanie rodičov. Napokon sa vychovávateľská povinnosť týka Cirkvi.

Koncil sa zvlášť venuje **škole**: „*Medzi všetkými výchovnými prostriedkami má osobitný význam škola. Má venovať stálu pozornosť dozrievaniu rozumových schopností, rozvíjať správny úsudok, oboznamovať s kultúrnym dedičstvom, ktoré nadobudli predchádzajúce generácie, pestovať zmysel pre hodnoty, pripravovať na budúce povolanie a utváraním priateľského vzťahu medzi žiakmi rozmanitej povahy a rozličného postavenia napomáhať vzájomné porozumenie.*“ (GE, 5)

Školu chápe ako miesto, kde sa má rozvíjať spolupráca učiteľov, rodičov, rodín, rôznych náboženských, kultúrnych a spoločenských organizácií. Koncil veľmi vyzdvihuje poslanie samotného učiteľa. Toto povolanie si vyžaduje osobitné vlohy mysle i srdca, veľmi starostlivú prípravu, ako aj stálu a pohotovú schopnosť obnovy a prispôsobovania. Rodičom „*prislúcha skutočná sloboda vo výbere školy. Verejná moc je povinná chrániť a obhajovať občianske slobody, a teda v súlade s požiadavkami podielovej spravodlivosti sa postarať, aby sa verejné subvencie udeľovali takým spôsobom, aby rodičia mohli vybrať školy pre svoje deti naozaj slobodne, podľa vlastného svedomia.*“ (GE, 6)

Prítomnosť Cirkvi v oblasti školstva sa prejavuje najmä prostredníctvom **katolíckych škôl**. Katolícka škola, prirodzene, sleduje tie isté kultúrne ciele a humánnu výchovu mládeže ako ostatné školy. „*Je pre ňu charakteristické, že u svojich žiakov utvára ovzdušie preniknuté evanjeliovým duchom slobody a lásky, že umožňuje mladým, aby sa popri vývine ich osobnosti zároveň vzťahovalo nové stvorenie, ktorým sa stali pri krste, a napokon že dáva do súladu ľudskú kultúru ako celok s poslanstvom spásy tak, aby viera osvecovala vedomosti, ktoré žiaci postupne nadobúdajú o svete, živote a človeku.*“ (GE, 8). Svoju pozornosť zameriava snem aj na **učiteľov**. Tí nemajú zabúdať, že od

nich najviac závisí, „či katolícka škola môže uskutočniť svoj cieľ a svoj program“ (GE, 8). Je potrebné, aby sa na svoje povolanie zodpovedne pripravovali po stránke odbornej i náboženskej, naplňovali sa pedagogickým majstrovstvom a modernými poznatkami. Majú vytvárať navzájom kresťanské spoločenstvo, so žiakmi ich má spájať kresťanská láska a majú spolupracovať s rodičmi.

Cirkev si veľmi cení aj tie katolícke školy, ktoré navštevujú i nekatolícki žiaci, najmä v oblastiach, kde Cirkev pôsobí len kratší čas. Pri zakladaní a organizovaní katolíckych škôl sa má pozornosť venovať potrebám, ktoré naspôsobuje súčasný pokrok. Naďalej je nevyhnutné venovať sa základným a stredným školám, keďže sú bázou výchovnej činnosti, ale treba pripisovať veľký význam aj takým školám, ktoré sú zvlášť žiadané v dnešných podmienkach. Ide o „odborné a technické školy, ústavy na vzdelávanie dospelých, sociálne inštitúty, ústavy pre tých, ktorí v dôsledku vrodených nedostatkov potrebujú zvláštnu opateru, a školy na prípravu budúcich učiteľov náboženstva, ako aj učiteľov iných výchovných odborov“ (GE, 9).

Napokon sa dokument dotýka zriaďovania **univerzít**. „Cirkev sa rovnako horlivo stará o školy vyššieho stupňa, najmä o vysokoškolské fakulty a univerzity.“ (CE,10). V tých, ktoré od nej závisia, vyvíja organické úsilie, aby sa jednotlivé disciplíny rozvíjali podľa ich vlastných zásad a metód, v slobode charakteristickej pre vedecké bádanie, a tak sa čoraz viac prehľbovalo ich poznanie a dôkladným skúmaním nových problémov bolo čoraz zrejmejšie, že viera a rozum smerujú k tej istej pravde, ktorú učili cirkevní učitelia. Nech sa však nevyznačujú počtom, ale skôr vedeckou činnosťou a zároveň nech sú ľahko prístupné poslucháčom. Dokument ďalej hovorí o vyučovaní teológie a teologických fakultách. Napokon prichádza s požiadavkou uplatňovania koordinácie medzi katolíckymi školami v diecéznom, národnom i medzinárodnom rámci. Smernice tohto dokumentu sú určujúce aj pre ďalšie cirkevné dokumenty, ktoré vznikli neskôr.

3.2 Kongregácia pre katolícku výchovu: Katolícka škola

Prvý dokument vychádzajúci z inštrukcií 2. vatikánskeho koncilu je dokument Kongregácie pre katolícku výchovu Katolícka škola, ktorý bol prijatý 19. marca 1977. Kongregácia pre katolícku výchovu sa cíti povinná sústrediť

zvláštnu pozornosť na podstatu a určujúce znaky tej školy, ktorá sa označuje a vystupuje ako katolícka. Podmienky, v ktorých musí katolícka škola v rôznych krajinách s kresťanskou alebo nekresťanskou tradíciou pôsobiť, sú veľmi rozmanité, podobne ako aj školské zákony. Preto je potrebné, aby cirkevné inštitúcie jednotlivých krajín venovali pozornosť problémom katolíckej školy a riešili ich v daných sociálnych a kultúrnych súvislostiach. Kongregácia predkladá niekoľko úvah, ktoré by mali konferencie biskupov realizovať vo svojej pôsobnosti. Samotný dokument je rozdelený na 7 častí (Kongregácia pre katolícku výchovu 1977):

1. Katolícka škola a spásne poslanie Cirkvi

Hlavným poslaním Cirkvi je ohlasovať evanjelium, čiže všetkým prinášať radostnú zvesť o spásе. Katolícka škola prispieva k spásnemu poslaniu Cirkvi najmä v náboženskej výchove. Kultúrny pluralizmus pobáda Cirkev, aby svoje výchovné úsilie stupňovala, aby vychovávala samostatné a zodpovedné osobnosti, ktoré budú schopné vzdorovať ochromujúcemu relativizmu a žiť primerane požiadavkám svojho krstného sľubu. Aby Cirkev dosiahla vo výmene názorov s kultúrnym pluralizmom svoje ciele, zasadzuje sa za princíp školského pluralizmu, čiže za paralelnosť, a keď je to možné, aj za spoluprácu rôznych školských systémov. Katolícka škola má v školskom systéme rôznych krajín svoje miesto, pričom pamätá na podmienky a možnosti toho-ktorého prostredia. Cirkev chce zároveň podporiť slobodu vyučovania a tým brániť a zaručiť slobodu svedomia a právo rodičov na výber takej školy, ktorá zodpovedá ich výchovným zámerom. (Kongregácia pre katolícku výchovu 1977).

2. Súčasný okruh problémov katolíckej školy

Cirkev považuje katolícku školu za najvhodnejšie miesto na všestrannú formáciu veriacich a za nesmierne významnú službu všetkým ľuďom. Proti katolíckej škole sa z rozličných strán ozývajú rôzne hlasy, ktoré následne dokument vymenováva.

3. Škola ako miesto formovania človeka prostredníctvom systematického a kritického osvojenia kultúrnych hodnôt

Dokument najprv definuje školu „ako miesto, kde sa prostredníctvom systematického a kritického osvojenia kultúrnych hodnôt realizuje všestranná formácia žiakov“ (Kongregácia pre katolícku výchovu 1977, čl. 26).

Škola musí podnecovať žiaka k rozvoju inteligencie tým, že v ňom vzbudzuje túžbu po poznaní a objavovaní a utvrdzuje vedomie prežitých skúseností

a získaných poznatkov. Svoj formačný program, jeho obsah a metódy musí nevyhnutne konfrontovať s reálnou skutočnosťou, z ktorej čerpá podnety. Pretože výchova predpokladá výber hierarchie hodnôt, nemôže sa vyhnúť jasne vyjadrenému alebo aspoň implicitnému vzťahu k určitému svetonázoru. Je preto dôležité, aby všetci členovia školského spoločenstva mali rovnaký pohľad na skutočnosť.

4. Výhovný plán katolíckej školy

Osobitosťou, ktorá robí katolícku školu „katolíckou“, je pravý kresťanský vzťah k skutočnosti, ktorej stredobodom je Ježiš Kristus. On predstavuje základ vo výchovnom pláne katolíckej školy. Katolícka škola sa takto vedome podujíma na výchovu celého človeka, lebo v Kristovi dosahujú všetky ľudské hodnoty svoju plnosť, a teda i harmonickú jednotu. V tomto spočíva katolícka črta školy.

Úlohy katolíckej školy spočívajú vo vytvorení harmonickej syntézy medzi kultúrou a vierou, ako aj medzi vierou a životom, teda syntézy, ktorá vzniká, ak sa vo svetle evanjeliového posolstva vzájomne dopĺňajú rôzne poznatky z rozličných oblastí ľudského poznania a ak sa zároveň rozvíjajú čnosti, ktoré charakterizujú kresťana.

V katolíckej škole má špecifické poslanie vyučovanie náboženstva. Toto vyučovanie je skutočne podstatným prvkom výchovnej práce, ktorá chce usmerniť žiaka, aby sa vedome rozhodol žiť dôsledne a s nasadením.

Katolícka škola ako stredobod kresťanského výchovného spoločenstva – má byť miestom, kde sa stretávajú tí, ktorí chcú výchovnou prácou vydávať svedectvo o kresťanských hodnotách. Musí sa utvárať ako spoločenstvo, ktoré sa zameriava na odovzdávanie hodnôt života. Zodpovednú spoluprácu pri plnení spoločného formačného plánu pociťujú všetci členovia spoločenstva školy – učitelia, rodičia, žiaci, administratívni spolupracovníci – ako vec svedomia a každý ju podľa svojho postavenia a úloh primerane plní.

Katolícka škola v službe Cirkvi a spoločnosti. Katolícka škola inštitucionálnym spôsobom zabezpečuje prítomnosť kresťanstva v oblasti kultúry a vyučovania, už len svojou existenciou zviditeľňuje v dnešnej pluralitnej spoločnosti hodnoty viery a ponúka ich na riešenie problémov, ktoré trápia ľudstvo.

5. Zodpovednosť katolíckej školy v našej dobe

Školské inštitúcie, ktoré sa dali viesť učením Cirkvi, sa po stáročia usilovali za cenu veľkých obetí toto učenie realizovať, a tak obohatili ľudstvo školami,

ktoré zodpovedali potrebám doby a prostredia. Stáva sa, že niektoré školy, hoci sa nazývajú katolíckymi, neuskutočňujú celkom svoj formačný plán, ktorý by mal byť ich odlišujúcim znakom, a tak neplnia svoju úlohu, ktorú Cirkev a spoločnosť právom od nich očakávajú. Katolíkom, ktorí pracujú v škole, často chýba vedomie podstaty katolíckej školy, ako aj odvaha vziať na seba všetky dôsledky, ktoré vyplývajú z jej „odlišnosti“ od iných škôl. Presne dodržiavať formačný plán si od katolíckej školy vyžaduje stále sa kontrolovať a ustavične si uvedomovať pôvodné zásady a pohnútky.

6. Zvláštne problémy súčasnosti

Učitelia v katolíckej škole. Svojím konaním a svedectvom života prispievajú učitelia azda najviac k osobitnému rázu katolíckej školy. Preto je nevyhnutné vhodnou pastoráciou zabezpečovať a podporovať ich ďalšie, dobe primerané vzdelanie. Škola musí zaručovať práva svojich zamestnancov s veľkým zmyslom pre spravodlivosť. Veriaci sa musia naučiť presne rozlišovať medzi právami a povinnosťami, ktoré majú ako členovia Cirkvi, a medzi tými, ktoré majú ako členovia ľudskej spoločnosti. Majú hľadať harmonický súlad oboch a nezabúdať na to, že aj v každej časnej záležitosti sa musia riadiť kresťanským svedomím.

Hospodársky stav katolíckej školy. Z hospodárskeho hľadiska sa situácia mnohých katolíckych škôl zlepšila a v niektorých krajinách normalizovala. Stalo sa to tam, kde vláda spoznala prednosti a nevyhnutnosť školského pluralizmu, ktorý okrem štátnej školy ponúka aj iné možnosti.

7. Odvážne a solidárne úsilie o katolícku školu

Kto s pochopením sleduje udalosti a ťažkosti okolitého sveta, ľahko pochopí, že realizácia katolíckej školy, vernej svojmu poslaniu, si vyžaduje odvahu podporovať jej rozvoj a obnovovať mnohé formy jej pôsobnosti, aby sa mohla prispôbiť skutočným potrebám doby a jej náročným predstavám o celi tejto školy. Výchovný prínos katolíckej školy nemožno merať krátkodobými výsledkami. V ďalšom účinkovaní jej nesmie brániť ani nedostatok pomôcok, ani malý počet žiakov, ak spĺňa jedinu podmienku, ktorá jej dáva právo na existenciu – a tou je vernosť vlastnému formačnému plánu.

3.3 Kongregácia pre katolícku výchovu: Katolícky laik ako svedok viery v škole

Dokument Katolícky laik ako svedok viery v škole bol prijatý 15. októbra 1982. Okrem úvodu a záveru obsahuje štyri kapitoly. Obsahovo sa týka hlavne pôsobenia laikov v katolíckych školách, ale zaoberá sa aj ich pôsobením v iných školách. Hneď v úvode konštatuje, v súlade s učením 2. vatikánskeho koncilu, že *„katolícki laici – muži a ženy, ktorí sa venujú vyučovaniu v základných a stredných školách, nadobúdajú v posledných rokoch čoraz väčší význam“* (LG, 31). To sa netýka školy všeobecne, ale zvlášť katolíckej školy. Od laických učiteľov do veľkej miery závisí, nakoľko sa škole darí plniť úlohy a dosahovať vytýčené ciele. V posledných rokoch je zaznamenaný značný úbytok vyučujúcich kňazov, rehoľníkov a rehoľníč, čo zvýrazňuje význam katolíckeho laika v katolíckej škole.

Identita katolíckeho laika v škole

Laik v cirkvi. *„Vlastným povolaním laikov je hľadať Božie kráľovstvo tým, že sa zaoberajú časnými vecami a usporadujú ich podľa Božej vôle. Sú Bohom povolaní stať sa vnútorným kvasom a prispievať k posväteniu sveta uprostred svojich povinností a v duchu Evanjelia zjavovať ostatným ľuďom Krista predovšetkým svedectvom svojho života, jasom svojej viery, nádeje a lásky“* (LG, 31). Skúsenosť laikov z ich spôsobu života a z účasti na rozličných oblastiach ľudskej aktivity im dáva schopnosť dôkladne ohlasovať znamenia časov, ktoré charakterizujú historické obdobie, v akom dnes Boží ľud žije.

Škola. Rodičia sú prvými a prvoradými vychovávateľmi svojich detí a toto ich právo a povinnosť sú pôvodné a nezastupiteľné v porovnaní s výchovným poslaním iných. Zo všetkých, ktorí podporujú a dopĺňajú výkon tohto práva a povinnosti rodiny, má škola základný význam a hodnotu. Na základe svojho poslania má škola:

- a) svedomito pestovať intelektuálne, tvorivé a estetické schopnosti človeka,
- b) pozorne rozvíjať úsudok, vôľu a city,
- c) prebúdzaj zmysel pre pravé hodnoty,
- d) podporovať správne postoje a rozumné správanie,
- e) uvádzať do kultúrneho dedičstva vytvoreného predchádzajúcimi generáciami,

- f) pripravovať na budúce povolanie,
- g) podporovať priateľské vzťahy s inými, ktorí majú rozličné schopnosti a predpoklady,
- h) viesť k vzájomnému chápaniu rozličných názorov.

Škola má nenahraditeľnú spoločenskú funkciu, pretože je najdôležitejšou inštitucionálnou odpoveďou spoločnosti na právo každého človeka na výchovu a seberealizáciu, a teda je jedným z najdôležitejších faktorov štruktúry a života samej spoločnosti. Dokument ďalej zdôrazňuje, že monopol štátu na školy je principiálne neprípustný a len pluralizmus škôl rešpektuje základné právo človeka a jeho slobodu. (Kongregácia pre katolícku výchovu 1982)

Katolícky laik ako vychovávateľ. 2. vatikánsky koncil osobitne zdôrazňuje povolanie vychovávateľa, ktoré prislúcha laikom, ako aj tým, ktorí v Cirkvi prijali inú formu života (GE, 5). Vychovávateľom je každá osoba, ktorá prispieva k celkovému formovaniu človeka. Učiteľom, pre ktorých je táto činnosť povolaním, treba zvlášť venovať pozornosť, či už pre ich množstvo, alebo pre ich školské nasmerovanie.

Dokument vysoko hodnotí učiteľa, ktorého nechápe ako odborníka, *„ktorý sa obmedzuje iba na systematické sprostredkovanie vedomostí v škole, ale treba sa na neho pozeráť ako na vychovávateľa, čiže osobu, ktorá človeka formuje. Jeho úloha značne prevyšuje úlohu obyčajného vyučujúceho, hoci ju, samozrejme, nevylučuje.“* (Kongregácia pre katolícku výchovu 1982, čl. 16).

Všestranný rozvoj človeka ako cieľ výchovy zahŕňa:

- rozvoj všetkých schopností vychovávaného,
- prípravu na jeho profesijný život,
- etické a spoločenské formovanie,
- otvorenosť voči transcendentnu,
- náboženskú výchovu.

Povolanie každého katolíckeho vychovávateľa nesie so sebou tlak nepretržitého spoločenského rozvoja, má poznať hlbokú súvislosť medzi kultúrou a Cirkvou, chápať školu ako spoločenstvo – katolícky vychovávateľ vykonáva svoju profesiu ako základnú súčasť tohto spoločenstva.

O prežívaní vlastnej identity

Človek svojou prácou musí predovšetkým prispievať k nepretržitému vyššiemu kultúrnemu a morálnemu rozvoju spoločnosti. Vychovávateľ, ktorý

nesplňa výchovné poslanie, prestáva byť sám od seba vychovávateľom. (Kon-
gregácia pre katolícku výchovu 1982, čl. 25)

Spoločné znaky žitej identity:

- a) otvorenosť pre nádej,
- b) odbornosť, kresťanské chápanie človeka a života,
- c) syntéza viery, kultúry a života.

Svedectvo života. Priamy a osobný kontakt so žiakom

Pri formovaní človeka má správanie vždy silnejší účinok než slovo. Čím živší vzor človeka predstaví vychovávateľ ako ideál, tým je dôveryhodnejší a napodobiteľnejší, lebo pre žiaka sa javí blízky a uskutočniteľný.

- Mimoriadny význam má svedectvo viery vychovávateľa. Vychovávateľ nemá zabudnúť, že žiak počas svojho vývoja veľmi cíti potrebu priateľstva a vedenia, ako aj pomoc pri prekonávaní vlastných pochybností a chybných orientácií.
- Má viesť žiaka, aby vytváral vzťahy s ostatným členmi výchovného spoločenstva, ako aj s členmi iných spoločenstiev, ku ktorým patrí v rámci celého ľudstva.
- Aby zameriaval svoju pozornosť na spoločensko-kultúrne, hospodárske a politické prostredie školy (môže ísť napríklad o štvrt, v ktorej sa škola nachádza).
- Dá prednosť vstupu do katolíckych profesijných združení, ale bude sa zúčastňovať aj na práci v iných profesijných skupinách a združeniach, ktoré sú spojené s výchovou, a svoju aktivitu v odboroch vždy zosúladí s ľudskými právami a s kresťanskými princípmi výchovy (LE, 20).
- Skôr povolanie než zamestnanie – jeho odbornosť je pojatá a povýšená na nadprirodzené kresťanské povolanie.

Charakteristické znaky katolíckeho laika v rôznych školách

Katolícka škola. Charakteristické črty katolíckej školy:

- podporovať vznik školského spoločenstva preniknutého evanjeliovým duchom slobody a lásky,
- pomáhať dospievajúcim, aby sa v nich s rozvojom vlastnej osobnosti rozvíjalo zároveň aj nové stvorenie, ktorým sa stali pri krste,
- zosúladiť ľudskú kultúru v jej celistvosti s poslanstvom spásy tak, aby viera osvecovala vedomosti žiakov o svete, živote a človeku, ktoré postupne nadobúdajú.

Školy s rôznym výchovným programom. Sú to štátne a neštátne školy, ktorých výchovné plány sa síce líšia od plánov katolíckych škôl, ale nie sú nezlučiteľné s kresťanským pohľadom na človeka a na život. Prítomnosť kresťanských laikov je často jedinou prítomnosťou Cirkvi v spomínaných školách.

Katolícky laik ako učiteľ náboženstva

Vyučovanie náboženstva je pre školu všeobecne typické, lebo má za cieľ formovať človeka v jeho základných dimenziách, medzi ktoré patrí aj religiozita. Vyučovanie náboženstva v škole je skutočne právom (s relatívnou povinnosťou) žiakov a rodičov a pre formovanie človeka (aspoň v prípade katolíckeho náboženstva) veľmi dôležitým nástrojom na dosiahnutie adekvátnej syntézy viery a kultúry. Práve preto by malo byť vyučovanie katolíckeho náboženstva, ktoré je oddelené od katechézy a súčasne ju dopĺňa, povinné na všetkých školách. Vyučovanie náboženstva v škole je podobne ako katechéza spôsob laického apoštolátu. (Kongregácia pre katolícku výchovu 1982)

Formovanie kresťanských laikov pre ich svedectvo viery v škole

Účasť laikov v škole si vyžaduje patričnú prípravu – tak na profesijnej, ako aj na náboženskej úrovni. Učitelia majú byť vzdelávaní s patričnou starostlivosťou, aby boli vystrojení odbornými a náboženskými vedomosťami. Podobne aj ich výchovné metódy majú držať krok s výdobytkami súčasného pokroku. Ďalšie vzdelávanie je nevyhnutné aj v náboženskej a duchovnej oblasti. Katolícky vychovávateľ si má rozširovať a dopĺňať vlastnú náboženskú formáciu. (Kongregácia pre katolícku výchovu 1982)

Cirkev – opora katolíckych laikov pôsobiacich v školstve

Rozličné situácie, v ktorých sa ocitá katolícky laik v škole, spôsobujú, že sa často cíti osamelý a nepochopený, čo ho zbavuje odvahy a nabáda ho vzdať sa zodpovednosti. Aby kresťanský laik zvládol takéto situácie alebo aby mohol lepšie naplniť svoje povolanie, musí mať istotu, že môže rátať s pomocou celej Cirkvi, ktorá sa tak stáva jeho oporou.

Katolícka škola a laici

Kvôli dobrým vzťahom medzi zriaďovateľom katolíckej školy a laikmi, ktorí sú v nej zamestnaní, treba dbať na dva základné prvky:

- prvým je primeraná zmluvne pevne stanovená mzda za vykonanú prácu

- mzda, ktorá poskytuje laikom dôstojný život bez potreby ďalšieho zamestnania či pracovného preťaženia, ktoré by prekážalo vo výchovnej práci,
- druhým prvkom je primeraná účasť laikov na zodpovednosti za školu vo všetkých oblastiach a ich úprimné stotožnenie sa s výchovnými cieľmi, ktoré sú charakteristické pre katolícku školu.

3.4 Kongregácia pre katolícku výchovu: Náboženský rozmer výchovy v katolíckej škole

Dokument, ktorý bol podpísaný 7. apríla 1988, sa venuje iba katolíckym školám, t. j. všetkým školám, vzdelávacím a výchovným inštitútom všetkých druhov a stupňov, ktoré podliehajú cirkevnej autorite, zameriavajú sa na formáciu laickej mládeže a pôsobia v oblasti patriacej do kompetencie Kongregácie pre katolícku výchovu. Zámerne obchádza ďalšie problémy, ktorým bude venovaná pozornosť v iných dokumentoch.

Dnešní mladí ľudia pred náboženským rozmerom života

a) Mládež v meniacom sa svete

Bez ohľadu na metódu treba zbierať poznatky z prieskumu vlastných žiakov a pamätať na to, že z istého hľadiska je nová generácia iná než tá, o ktorej hovorí koncil. Rozmanitými kanálmi, okrem iného i prostredníctvom školy, získavajú mladí ľudia množstvo často odlišných informácií, z ktorých si nedokážu sami urobiť výber ani súhrn. Ešte nemajú, aspoň nie vždy, schopnosť kriticky rozlíšiť, čo je pravé a dobré a čo také nie je. Nie vždy majú náboženské a mravné základy, ktoré by im umožnili zaujať správny postoj, nezávislý od všeobecne rozšírenej mienky a zvykov.

b) Stav mládeže

- Mnohí mladí žijú vo veľmi nestálom prostredí. Na jednej strane sa ocitajú v jednorozmernom svete, v ktorom sa cení len to, čo je užitočné, a najmä to, čo prináša praktické a technické výsledky.
- Iní mladí ľudia žijú v prostredí chudobnom na vzťahy, a preto trpia samotou, nedostatkom lásky.
- Značnú časť gniavi obava z neistej budúcnosti, preto sa ľahko dá zvieť k anarchii hodnôt, odlúčených od Boha a postavených výlučne na človeku.

- Nie je málo tých, ktorí nevidia zmysel svojho života, a aby unikli samote, utiekajú sa k alkoholu, drogám, erotike, ezoterickým zážitkom a podobne. (Kongregácia pre katolícku výchovu 1988)

Náboženský rozmer prostredia

Od prvého dňa, keď študent vstúpi do katolíckej školy, musí mať pocit istoty, že sa nachádza v novom prostredí prežiarenom svetlom viery s jedinečnou charakteristikou. Koncil hovorí o prostredí preniknutom evanjeliovým duchom lásky a slobody. Hlavnú zodpovednosť pri vytváraní originálneho kresťanského štýlu majú vychovávatelia ako jednotlivci, aj ako spoločenstvo. (Kongregácia pre katolícku výchovu 1988)

Náboženský rozmer života a práce v škole

a) Náboženský rozmer školského života

Celkovým školským životom sa katolícka škola úplne priraduje k iným školám, ale v jednom podstatnom bode sa od nich líši: je totiž zakotvená v Evanjeliu, z ktorého čerpá inšpiráciu a silu. Princíp, že nijaký ľudský čin nie je morálne indiferentný pred svedomím človeka a pred Bohom, sa dôsledne uplatňuje v živote školy. Práca v škole sa teda chápe ako povinnosť, ale rozvíjaná s dobrou vôľou; ako odvaha a vytrvalosť v neľahkých situáciách; ako úcta voči učiteľom; ako oddanosť a láska voči spolužiakom; ako úprimnosť, tolerancia a dobrota k všetkým.

b) Náboženský rozmer školskej kultúry

V katolíckej škole sa postupne musí koordinovať ľudská kultúra a viera. Kultúra človeka sa predstavuje s vedeckou objektivitou, ale veriaci učiteľ ponúka a študent prijíma kultúru kriticky a neoddeľuje ju od viery. (GS, 54) Programy a školské reformy v mnohých krajinách poskytujú čoraz väčší priestor vedeckému a technickému vzdelávaniu. Ani tomuto vyučovaniu však nemôže chýbať náboženský rozmer. (Kongregácia pre katolícku výchovu 1988, čl. 54) Vyučujúci vedie prácu študentov tak, aby objavovali náboženský rozmer v celej histórii ľudstva, pomáha študentom získať zmysel pre univerzálnosť dejín. Katolícka škola, ktorá sa venuje najmä výchovným problémom, má veľký význam pre spoločnosť i pre Cirkev. Osoba je vnútorne slobodná, nepatrí štátu ani iným ľudským zoskupeniam. Celá výchovná činnosť je teda službou osobe, pomáha ju komplexne formovať.

Interdisciplinárna práca uvádzaná do katolíckych škôl dosahuje pozitívne výsledky. Učiteľ náboženstva nestojí mimo hry. Jeho poslaním je ponúkať systematické vyučovanie, ale podľa konkrétnych možností môže byť pozývaný aj do iných tried, aby vysvetlil otázky, ktoré patria do jeho kompetencie. Na druhej strane on sám v istých okamihoch môže pozvať na svoju hodinu iných kolegov, ktorí sú v danej téme odborníkmi. (Kongregácia pre katolícku výchovu 1988, čl. 65)

Vyučovanie náboženstva v škole a náboženský rozmer výchovy

a) Identita vyučovania náboženstva v škole

Cirkev je povolaná evanjelizovať, aby zvnútra pretvorila a obnovila ľudstvo (EN, 18). Mladí sa stretávajú hlavne s evanjelizáciou v škole (EN, 44). „*Charakter katolíckej školy a prvotný dôvod, pre ktorý by jej práve katolícki rodičia mali dávať prednosť, spočíva v kvalite vyučovania náboženstva, integrovaného aj do výchovy študentov*“ (CT, 69).

Existuje neoddeliteľná súvislosť a súčasne jasný rozdiel medzi vyučovaním náboženstva a katechézou, ktorá je odovzdávaním evanjeliového posolstva, jednou etapou evanjelizácie. Rozdiel medzi vyučovaním náboženstva a katechézou nevyklučuje, že katolícka škola ako taká môže a musí ponúknuť svoj špecifický prínos ku katechéze.

b) Niektoré predpoklady vyučovania náboženstva v škole

Mladí si prinášajú so sebou do triedy to, čo počujú a vidia ako vzory myslenia a správania v bežnom živote. Osvojujú si názory nadobudnuté sledovaním masovokomunikačných prostriedkov. Niektorí prejavujú ľahostajnosť a necitlivosť. Školské programy často nezohľadňujú tieto aspekty, ktoré si uvedomuje vyučujúci. Ten ako odborník prijíma študentov so sympatiami a láskou a prijíma ich takých, akí sú. Veľkú rolu má osobnosť a prestíž vyučujúceho. Hovoríť so žiakmi a nechať ich hovoriť v atmosfére dôvery a srdečnosti.

c) Spôsob komplexného podania kresťanstva a jeho posolstva

V katolíckej škole sa žiakom podáva komplexné kresťanské učenie. Mladí ľudia dnešnej doby sú pod tlakom množstva zábavy a nemajú vhodné podmienky na uvažovanie o posledných veciach človeka. Vyučujúci preto hľadá účinnú cestu, aby im mohol priblížiť aj tieto tajomstvá viery, že osobný súd čaká na každého z nás a vo večnom kráľovstve sa v spoločenstve svätých nachádzajú tí, čo v Krista verili a žili pre neho.

d) Spôsob komplexného uvedenia do kresťanského života

Pretože každá pravda viery predstavuje prameň výchovy a života, je správne žiakov viesť k tomu, aby tieto súvislosti objavili. Zároveň však táto prezentácia kresťanskej etiky musí mať systematickú formu. Život viery sa realizuje náboženskými prejavmi. Na základe toho vedie vyučujúci študentov k poznaniu prvkov kresťanskej sociálnej etiky. Ľudská osoba je dynamickým stredom sociálneho poriadku. Vyučujúci pozýva študentov k spytovaniu vlastného svedomia.

Celkovo vedie toto vyučovanie študentov k pochopeniu kresťanstva s novým myslením a zrelosťou. Keď študenti prekonajú obavy z práce navyše, spoznajú, že dokonalosť majú na dosah ruky. Jednoducho stačí správne prežívať svoj študentský život:

- plniť si čo najlepšie študijné a pracovné povinnosti, ako aj povinnosti apoštolátu,
- nadobúdať skúsenosti s kresťanskými čnosťami, ktoré už teoreticky ovládajú, najmä s láskou, a prežívať ich v triede, v rodine, medzi priateľmi,
- s odvahou znášať ťažkosti,
- pomáhať tým, ktorí to potrebujú,
- dávať dobrý príklad,
- rozprávať sa s Pánom Ježišom v modlitbách,
- prijímať ho v Eucharistii,
- hľadať v jeho zvesti a v jeho príklade inšpiráciu pre každodenný život.

Potom by už študenti nemali povedať, že dokonalosť sa nedá dosiahnuť.

e) Učiteľ náboženstva

Ovocie vyváženého vyučovania viery a kresťanskej etiky závisí z veľkej časti od učiteľa náboženstva: od toho, aký je a čo robí. Učiteľ náboženstva je kľúčovou osobou, hlavným činiteľom realizácie výchovného projektu. Očakáva sa teda, že bude osobou bohatou na prirodzené dary aj milosti, že bude schopný potvrdiť ich svojím životom, že bude vhodne pripravený na toto povolanie a bude mať široký kultúrny, profesionálny, pedagogický a didaktický rozmer a bude otvorený pre dialóg.

Náboženský rozmer výchovného procesu – celkové zhrnutie

Charakteristickým prvkom katolíckej školy je úsilie pomáhať študentom, aby *„pri rozvoji vlastnej osoby rástli zároveň ako nové stvorenie, ktorým sa stali*

pri krste“ (GE, 8). Kresťanský výchovný proces je ako organický súhrn činiteľov, ktoré podporujú postupný rozvoj všetkých schopností dieťaťa, aby sa pomocou milosti dosiahla všestranná výchova v rámci kresťanského náboženstva. Úlohy katolíckej školy sú rozmanité. Na jednej strane má povinnosť rešpektovať zákonné ustanovenia a spoločenské zákony a zosúladiť s nimi svoje metódy, programy a štruktúry. Na druhej strane má povinnosť uskutočňovať vlastný výchovný projekt, ktorý má uviesť do súladu ľudskú kultúru s hlásaním spásy, pomôcť študentom vytvoriť v nich nové bytosti, pripraviť ich na poslanie dospelého občana.

Konkrétne sa projekt zobrazuje ako východiskový obraz, ktorý:

- definuje identitu školy vyjadrením evanjeliových hodnôt, ktorými sa inšpiruje,
- spresňuje výchovné, kultúrne a didaktické ciele,
- oboznamuje s odovzdávaným hodnotovým obsahom,
- vymedzuje usporiadanie a fungovanie,
- uvádza niektoré stále časti, ktoré sa skladajú:
 - z odbornej zložky (učitelia, vychovávatelia),
 - z časti riadenej spoločne s rodičmi a študentmi,
 - z okruhov zverených slobodnej iniciatíve rodičov a študentov,
- určuje spôsoby overovania a hodnotenia.

Dokument (1988) upozorňuje aj na nezdravé javy, ktoré môžu nastať vo výchovnom prostredí katolíckej školy. Znakmi zlého prostredia sú:

- chýbajúci alebo nedokonalý výchovný projekt,
- nedostatočná príprava zodpovedných osôb,
- pozornosť sústredená prevažne na školské výsledky,
- vnútorná vzdialenosť medzi učiteľmi a študentmi,
- direktívne vyučovanie bez ochotnej spoluúčasti študentov,
- čisto formálne, alebo dokonca napäté vzťahy s rodinami, ktoré nie sú zapojené do výchovného projektu,
- poľutovaniahodné svedectvo jednej alebo druhej strany (učiteľov – žiakov a rodičov),
- slabá účasť jednotlivcov na spoločnom dobre,
- izolácia od spoločenstva Cirkvi,
- nezáujem o problémy spoločnosti alebo uzatváranie sa pred nimi,
- rutinné vyučovanie náboženstva.

3.5 Kongregácia pre katolícku výchovu: Katolícka škola na prahu tretieho tisícročia

Pred začiatkom tretieho milénia Kongregácia pre katolícku výchovu vydala ďalší dokument zameraný na katolícku školu, ktorý bol podpísaný 28. decembra 1997. V jeho úvode Kongregácia definuje problémy, s ktorými sa Cirkev stretáva pri kresťanskej výchove, i pohnútky, ktoré ju viedli k vydaniu tohto dokumentu.

„Na prahu tretieho tisícročia sa katolícka výchova a katolícka škola – podmienené spoločensko-politickým a kultúrnym kontextom – cítia byť postavené pred nové výzvy.“ (Kongregácia pre katolícku výchovu 1997, čl. 1).

Zvlášť ide o krízu hodnôt, ktorá sa predovšetkým v bohatých a rozvinutých spoločnostiach prostredníctvom masovokomunikačných prostriedkov ešte stupňuje vo forme všeobecného subjektivismu, morálneho relativizmu a nihilizmu. Život ľudí je ovplyvňovaný hlbokým pluralizmom, rapídnymi štrukturálnymi zmenami, rozsiahlymi technickými inováciami a globalizáciou hospodárstva. Stretáme sa s narastajúcou priepasťou medzi bohatými a chudobnými národmi, masovou migráciou, multietnickosťou a multináboženskosťou prináša popri obohatení aj mnohé nové problémy. V krajinách s dávnejšou evanjelizáciou sa k tomu pridáva vzrastajúce potláčanie kresťanskej viery.

Na poli výchovy sa rozšírili výchovné funkcie, stali sa komplikovanejšie a špecializovanejšie. Nové požiadavky vyvolali dopyt po novom obsahu, po nových odborných kompetenciách. Vychovávať a udržiavať školu sa tak v dnešnom kontexte stáva veľmi ťažké. Vzhľadom na tento horizont je katolícka škola vyzvaná k odvážnej obnove. Musí sa aj v prítomnosti predstaviť účinnejším, presvedčivejším a aktuálnejším spôsobom. Kongregácia pre katolícku výchovu sa chce týmto dokumentom obrátiť na všetkých, ktorí sú činní v školskej výchove, a venovať im slová povzbudení a nádeje. Tento list by zvlášť chcel mať účasť na radości z pozitívnych plodov katolíckej školy, ale aj na starostiach z ťažkostí, na ktoré naráža.

S pohľadom vpred

Ján Pavol II. sa o mladej generácii vyjadril v apoštolskom liste *Tertio millennio adveniente* (čl. 58): *„Budúcnosť sveta a Cirkvi patrí mladým generáciám, ktoré sa narodili ešte v tomto storočí, ale dospelými stanú sa až v budúcom, v prvom*

storočí nového tisícročia“. Katolícka škola musí byť pripravená vystrojiť mladých ľudí nástrojmi poznania, aby si mohli nájsť miesto v spoločnosti, súčasne im musí sprostredkovať solídne, kresťanský orientované vzdelanie. Z tohto dôvodu sa musia niektoré základné črty katolíckej školy posilniť.

Osoba a výchova

Katolícka škola sa predstavuje ako škola pre osobu a škola osoby. Cieľom katolíckej školy je podporovať ľudskú osobu. Súčasný kultúrno-spoločenský kontext prináša nebezpečenstvo zatienenia výchovnej hodnoty katolíckej školy. Dnes sa výchova čoraz väčšími redukuje na čisto technické a účelové aspekty. Údajná neutralita školy oslabuje výchovný potenciál a negatívne sa prejavuje na výchove žiakov. Predstieraná neutralita školy zodpovedá zväčša praktické potláčanie náboženských vzťahov v oblasti kultúry a výchovy. Katolícka škola so svojím výchovným plánom inšpirovaným evanjeliom je povolaná, aby prijala tieto výzvy a odpovedala na ne v presvedčení, že *„tajomstvo človeka sa naplno objasňuje iba v tajomstve Vteleného Slova“* (GS, 22).

Katolícka škola v srdci Cirkvi

Z katolíckej identity totiž vyplývajú pôvodné charakteristiky katolíckej školy, ktorá sa „štrukturalizuje“ ako cirkevný subjekt, ako miesto autentickej a špecifickej pastoračnej činnosti. Má účasť na evanjelizačnom poslaní Cirkvi a je privilegovaným miestom, kde sa kresťanská výchova stáva skutočnosťou.

Kultúrna identita katolíckej školy

Z podstaty katolíckej školy vyplýva aj jeden z najpôsobivejších prvkov originality jej výchovnej koncepcie: syntéza kultúry a viery. Napätie medzi rozumom a vierou tvorí jadro jednotlivých odborov, zjednocuje ich, triedi a usporadúva, pričom pomáha objaviť v samotných vedomostiach podávaných školou kresťanský pohľad na svet, život, kultúru a dejiny. Vo výchovno-vzdelávacom pláne katolíckej školy by sa nemalo oddelovať vzdelávanie od výchovy, vedomosti od múdrosti ducha.

Katolícka škola v službe spoločnosti

Katolícku školu nemožno chápať oddelene od ostatných výchovných zariadení a viesť ju ako nezávislú inštitúciu, ale treba ju udržiavať v styku so svetom

politiky, hospodárstva, kultúry a spoločnosti v jej komplexnosti. Katolícka škola vstúpila do čestného a konštruktívneho dialógu s vládami a s občianskou spoločnosťou. Dialóg a spolupráca sa musia zakladať na vzájomnej úcte, na vzájomnom uznávaní vlastných úloh a na spoločnej službe človeku. Aby toto uskutočňovala, začleňuje sa do školských systémov rozličných národov a do zákonodarstva jednotlivých štátov, ak tieto štáty rešpektujú základné práva osoby, počnúc rešpektovaním života a náboženskej slobody.

Aby vo všetkých demokratických krajinách „bolo konečne konkrétnym spôsobom uskutočnené zrovnoprávnenie neštátnych škôl, ktoré bude súčasne rešpektovať aj ich výchovnú koncepciu“.

3.6 Kongregácia pre katolícku výchovu: Vychovávať spoločne v katolíckej škole

V úvode dokumentu, ktorý bol podpísaný 8. septembra 2007, je charakterizovaná situácia dnešného sveta a z toho plynúce úlohy pre katolícku školu. Prudký a často rozporuplný vývoj charakterizujúci dnešnú dobu prináša v oblasti výchovy a vzdelávania rôzne výzvy, ktorým musí školstvo čeliť. Je potrebné, aby tieto výzvy našli náležitú odozvu nielen v obsahu vyučovania a didaktických metódach, ale aj na úrovni *skúsenosti spoločenstva*, ktorá charakterizuje výchovný proces. Ide tu o veľmi rozšírené javy, ako sú (Kongregácia pre katolícku výchovu 2007):

- nezájem o základné hodnoty ľudského života,
- individualizmus, morálny relativizmus a utilitarizmus,
- štrukturálne zmeny,
- globalizácia,
- aplikácia nových informačných technológií,
- prehľbovanie priepasti medzi bohatými a chudobnými krajinami,
- migrácia a s ňou aj rozdielnosť kultúrnych identít a s tým súvisiace dôsledky v oblasti ich integrácie.

V spoločnosti žijúcej v globálnej a pluralitnej dobe, kde spolu nažívajú rôzne interpretácie sveta a života, sa mladým ľuďom ponúkajú mnohé, čoraz príťažlivejšie, no zároveň menej prijímané hodnoty i nehodnoty. K tomu sa vo veľmi chúlостivom období ich rastu a dozrievania pridávajú problémy

vyplývajúce z nestability rodín, zo situácií súvisiacich s núdzou a chudobou, ktoré spôsobujú, že sa veľmi šíri pocit dezorientácie v existenčnej i citovej rovine.

V tejto situácii je osobitne naliehavé ponúknuť mladým ľuďom taký spôsob školskej formácie, ktorá nie je zúžená len na individualisticky a inštrumentálne využívanú službu s vidinou získania titulu. Okrem získania vedomostí je potrebné, aby študenti nadobudli skúsenosť pevného spoločenstva prežívajúceho spoločne so svojimi vychovávateľmi.

Tento dokument nadväzuje na predchádzajúce texty Kongregácie pre katolícku výchovu ohľadom výchovy a školstva a berie do úvahy rôzne situácie, v ktorých sa nachádzajú katolícke školské inštitúcie v rôznych oblastiach sveta. Jeho cieľom je upriamiť pozornosť na tri základné aspekty spolupráce medzi veriacimi laikmi a zasvätenými osobami v katolíckych školách:

- spoločenstvo vo výchovnom poslaní,
- nevyhnutnosť formácie k spoločenstvu,
- otvorenosť voči iným.

Spoločenstvo vo výchovnom poslaní

Každá ľudská bytosť je zo svojej prirodzenosti povolaná žiť v spoločenstve. Z pohľadu biblickej antropologickej perspektívy človek nie je izolovaným jednotlivcom, ale osobou, podstatou ktorej je nadväzovať vzťahy. Spoločenstvo, ku ktorému je človek povolaný, zahŕňa vždy dvojaký rozmer:

- rozmer vertikálny (spoločenstvo s Bohom),
- rozmer horizontálny (spoločenstvo medzi ľuďmi).

Dokument vysvetľuje význam spoločenstva pre kresťanský život.

Katolícka škola, ktorá je principiálne charakterizovaná ako výchovné spoločenstvo, sa utvára ako škola osôb a pre osobu. Je zameraná na formáciu osoby v integrálnej jednote jej bytia. V podkapitole **Zasvätené osoby a veriaci laici spoločne v škole** najprv predstavuje náuku Cirkvi ako komúnie. V posledných rokoch sa sformovalo vedomie, že rôzne spoločenstvá, ktoré tvoria Cirkev, môžu a majú spojiť sily v postoji spolupráce a výmeny darov, aby sa plodnejšie podieľali na jej poslaní (VC, 54). V takomto kontexte nadobúda poslanie katolíckej školy, ktorá predstavuje spoločenstvo zložené zo zasvätených osôb a z veriacich laikov, osobitný význam a odhaľuje bohatstvo, ktoré treba vedieť spoznať a oceniť.

Formačný proces s cieľom vychovávať spoločne

Jednou zo základných požiadaviek na vychovávateľa v katolíckej škole je jeho kvalitná profesijná príprava, ktorá nemá viesť len k celému radu kultúrnych, psychologických a pedagogických zručností charakterizovaných samostatnosťou, schopnosťou plánovať a hodnotiť, tvorivosťou, otvorenosťou voči inováciám, pozitívnym postojom k aktualizovaniu, objavovaniu a experimentovaniu, ale vyžaduje si aj schopnosť prepájať odbornú kompetentnosť s výchovnou motiváciou a tiež mimoriadnu ochotu nadväzovať vzťahy, lebo tá je dnes nevyhnutná na vykonávanie profesie vyučujúceho, ktorá si vyžaduje čoraz viac kolegiálnosti. Pre katolíckych vychovávateľov je nevyhnutná aj formácia srdca: treba ich priviesť k takému stretnutiu s Bohom v Kristovi, ktoré v nich prebudí lásku a otvorí ich srdcia pre druhých, aby láska k blížnemu nebola pre nich prikázaním daným zvonku, ale dôsledkom ich viery, ktorá sa stáva činnou skrze lásku.

Príspevok zasvätených osôb k spoločnej formácii

Prvým a pôvodným príspevkom zasvätených osôb k spoločnému výchovnému poslaniu je evanjeliová radikálnosť. Inštitúty zasväteného života a spoločnosti apoštolského života zapojené do výchovno-vzdelávacieho procesu prinášajú so sebou živého ducha svojich zakladateľiek či zakladateľov.

Príspevok laikov k spoločnej formácii

Osobitný príspevok, ktorý môžu laickí vychovávatelia priniesť do formačného procesu, vyplýva práve z ich svetskej povahy, ktorá ich robí zvlášť schopnými vnímať „*znamenia časov*“ (GS, 4). Keďže žijú svoju vieru v bežných podmienkach rodiny a spoločnosti, môžu pomôcť celému výchovnému spoločenstvu lepšie a ostrejšie rozlíšiť evanjeliové a protievanjeliové hodnoty, ktoré tieto znamenia zahŕňajú.

„Z pohľadu formácie veriaci laici a zasvätené osoby spoločným životom modlitby a vhodnou formou aj komunitným životom posilňujú svoje zmýšľanie, zmysel pre bratské spoločenstvo a veľkodušnú obetavosť.“ (Kongregácia pre katolícku výchovu 1997, čl. 33)

Formácia k duchu spoločenstva výchovou

Vychovávatelia sú v súlade s logikou spoločenstva povolání aj prostredníctvom formačného procesu budovať svoje vzťahy tak na profesionálnej, ako

aj na osobnej a duchovnej úrovni. To pre každého znamená, že musí zaujať postoj ochoty, prijatia a hlbokého vzájomného podieľania sa, spolunažívania i bratského života v rámci samotného výchovného spoločenstva. Odlišnosti, ktorých nositeľmi sú zasvätené osoby a laici, obohacujú spoločné poslanie tam, kde sa prejavy rozdielných chariziem spájajú v jednote.

Svedectvo a kultúra spoločenstva

Vo výchovnom spoločenstve má veľký vplyv životný štýl, najmä vtedy, ak zasvätené osoby a laici konajú spoločne a naplno sa podieľajú na úsilí vytvárať v škole „ovzdušie preniknuté evanjeliovým duchom slobody a lásky“ (GE, 8). Tým, že spoločenstvo katolíckych vychovávateľov vydáva svedectvo o živote v spoločenstve, je schopné aj *formovania k spoločenstvu*.

Katolícke školské spoločenstvo teda prostredníctvom vyučovania a výchovy „*nesprostredkúva kultúru ako prostriedok moci a ovládania, ale ako schopnosť viesť dialóg s ľuďmi, hodnotiť udalosti, pozorovať veci*“. (Kongregácia pre katolícku výchovu 1977, čl. 56)

Výchovné spoločenstvo a pastorácia povolání

Výchovné spoločenstvo katolíckej školy už samotným zložením poukazuje na rozdielnosť a komplementárnosť povolaní v Cirkvi (ChL, 20), ktorá sa v ňom prejavuje.

V tomto zmysle sa komunitná dynamika formačnej skúsenosti stáva horizontom, na pozadí ktorého môže žiak okúsiť, čo to znamená byť členom oveľa väčšieho spoločenstva, Cirkvi.

Spoločenstvo otvárajúce sa druhým

Spoločenstvo, ktoré prežívajú vychovatelia v katolíckej škole, prispieva k tomu, aby sa celé výchovné prostredie stalo miestom spoločenstva otvoreného vonkajšej realite a nie uzatvoreného do seba.

Antropologické a teologické základy

Konštitučným základom osoby je *byť s druhými* a *byť pre druhých*, čo sa uskutočňuje v láske. Je to teda práve láska, ktorá pohýňa osobu k tomu, aby postupne rozširovala dosah svojich vzťahov poza súkromnú sféru a rodinné zväzky, až kým nedosiahnu univerzálny rozmer a aspoň v túžbe neobjímu celé ľudstvo.

Budovatelia otvoreného spoločenstva

Pre školu je najcennejším prínosom spoločenstvo laikov a zasvätených osôb. **Laici** môžu podporovať otvorenie sa výchovného spoločenstva konštruktívnemu vzťahu s kultúrnymi, občianskymi a politickými inštitúciami i s rôznymi spoločenskými združeniami, ktoré sa nachádzajú na danom území. Aj **zasvätené osoby** majú podiel na tomto otváraní sa navonok tým, že sa delia o dobrá, ktorých sú nositeľmi. Ďalší pilier *otvoreného spoločenstva* je založený na vzťahu katolíckej školy s **rodinami**, ktoré si ju zvolili pre svoje deti.

3.7 Kongregácia pre katolícku výchovu:

Obežník č. 520/2009 predsedom biskupských konferencií o vyučovaní náboženstva na školách

Obežník bol podpísaný 5. mája 2009 a je adresovaný predsedom biskupských konferencií.

Povaha a úloha náboženskej výchovy v školách sa stala predmetom diskusií a v niektorých prípadoch predmetom nových občianskych smerníc, ktoré majú tendenciu nahradiť ju multikonfesionálnou náukou o náboženstve alebo náboženskou a kultúrnou etikou, čo je v protiklade s právom výberu a výchovnými cieľmi, ktoré si rodičia a Cirkev želajú pre formovanie nových generácií. Kongregácia pre katolícku výchovu považuje za nevyhnutné znovu pripomenúť niektoré princípy, ktoré sú hlbšie rozpracované v učení Cirkvi, týkajúce sa objasnenia a usmernenia ohľadom úlohy katolíckej školy v rámci katolíckej formácie nových generácií; povahy a identity katolíckej školy; náboženskej výchovy na školách; slobody výberu školy a konfesionálnej náboženskej výchovy.

Obežník v koncentrovanej forme pripomína katolícke učenie obsiahnuté v predchádzajúcich dokumentoch, ktoré sa týkajú katolíckej školy.

1. Úloha školy pri katolíckej formácii nových generácií

Rodičia dali život svojim deťom, sú prvými a hlavnými vychovávateľmi (FC 36). Z tohto dôvodu majú katolícki rodičia úlohu starať sa o kresťanskú výchovu svojich detí (kán. 226 CIC; kán. 627 CCEO). V tejto prvoradej úlohe potrebujú rodičia pomoc svetskej spoločnosti a iných inštitúcií: teda „rodina je síce prvé, ale nie jediné a výlučné výchovné spoločenstvo“ (FC 40).

„Medzi všetkými výchovnými prostriedkami má osobitný význam škola“ (GE 5). Katolícki rodičia „majú zveriť deti tým školám, v ktorých je postarane o katolícku výchovu“ (kán. 798 CIC).

2. Povaha a identita katolíckej školy: právo rodiny a dieťaťa na katolícku výchovu. Subsidiarita a výchovná spolupráca

3. Školská náboženská výchova

Rodičovské práva sa porušujú vtedy, keď sú deti nútené navštevovať školské predmety, ktoré nezodpovedajú náboženskému presvedčeniu rodičov, alebo ak sa povinne zavedie jediná forma výchovy, z ktorej je vylúčená akákoľvek náboženská výchova (DH, 5). Marginalizácia náboženskej výchovy v školách sa v praxi rovná prijatiu ideologickej pozície, ktorá môže viesť deti do omylu alebo im uškodiť.

Okrem toho, ak by sa náboženská výchova obmedzila na výklad o rôznych náboženstvách, a to komparatívnym alebo „neutrálnym“ spôsobom, mohlo by to vyvolať zmätok alebo spôsobiť náboženský relativizmus či indiferentizmus.

4. Sloboda vo výchove, náboženská sloboda a katolícka výchova

Právo rodičov a žiakov na výchovu a náboženskú slobodu sa konkrétne uskutočňuje prostredníctvom:

- a) *slobodného výberu školy,*
- b) *slobody dostávať v školských zariadeniach konfesijnú náboženskú výchovu, ktorá integruje vlastnú náboženskú tradíciu do kultúrnej a akademickej formácie v školách. (Kongregácia pre katolícku výchovu 2009)*

4/ Výchové systémy

Prvou rehoľou na Slovensku bola benediktínska rehoľa, ktorá, ako už bolo uvedené, zriadila približne v 10. storočí pod Zoborom kláštornú školu. Významné miesto v školskom systéme zaujímali hlavne na gymnáziách a univerzitách jezuiti. Na Slovensku bola a je známa z pôsobenia v školstve rehoľa piaristov, pričom medzi absolventov ich gymnázia patrili osobnosti ako Andrej Radlinský, Andrej Hlinka, Andrej Kmeť, Móric Beňovský, Jozef Maximilián Petzval či biskup Ján Vojtaššák.

Výchove dievčat sa venovala ženská rehoľa dominikánok.

4.1 Vybrané výchovné systémy na Slovensku

Rímska únia Rádu sv. Uršule

Svätá Angela Merici (1474 – 1540) vedela podávať bohatstvá svojej viery a poskytovala útechu, rady a pokoj tým, ktorí ju o to žiadali. Svojim dcéram neurčila konkrétnu formu apoštolátu, ale pobádala ich, aby boli vnímavé na vnuknutia Ducha Svätého a tak odpovedali na potreby čias. Počas piatich storočí sa uršulínky snažili byť verné charizme svojej zakladateľky a Matky a počas tohto obdobia mali účasť na výchovnom poslaní Cirkvi v jeho rozmanitých formách.

Postup vývinu škôl bol v uršulínskych kláštoroch skoro rovnaký. Sestry začínali so základnými školami, postupne otvárali učiteľské ústavy, príp. iné vyššie školy pre dievčatá, v ktorých ich viedli k mravnému a intelektuálnemu zdokonaleniu. Boli priekopníkmi vo výchove ženskej mládeže. Vo svojich domoch poskytovali vyučovanie a pobyt chudobným žiačkam zdarma. Uršulínky pracovali na rozšírení Božieho kráľovstva aj v iných oblastiach: podporovali chudobné kostoly a misie, organizovali ružencové spolky, mariánske kongregácie, Bratstvo Božského Srdca, stravovali a ubytovali rozličné skupiny

dievčat. Cieľom uršulínskej výchovy je výchova dievčat, ktoré sa raz stanú kresťanskými manželkami a matkami. Sv. Angela hovorí, že s výchovou dievčat vo všetkých obdobiach rozvoja ich osobností sa nedá porovnať žiadna iná úloha. Sv. Angela rozpracovala pre svoje školy jednotlivé zložky výchovy:

- rozumovú (intelektuálnu) výchovu,
- výchovu vôle,
- citovú výchovu,
- rodinnú výchovu,
- sociálnu výchovu.

Všetky boli predchnuté kresťanským duchom.

V súčasnosti majú uršulínky na Slovensku školy a školské zariadenia v Bratislave a v Trnave. Vo výchovnom poslaní pokračujú v internátoch v Trnave a v Košiciach. (Rímska únia Rádu sv. Uršule).

Kongregácia školských sestier de Notre Dame

Táto kongregácia bola založená v Čechách pátrom Gabrielom Schneidrom v r. 1853 ako samostatná vetva rovnomennej rehoľnej rodiny svätého Petra Fouriera a blahoslavenej Alexie Le Clerc. Už samotný názov poukazuje na jej činnosť, najmä na výchovu a vyučovanie. Prijíma aj úlohy charitatívne, sociálne a misijné, a to podľa potrieb Cirkvi, doby a krajín. Snahou Kongregácie je vidieť potreby ľudí, najmä mládeže, ich ťažkosti a problémy. Životom modlitby a svojou činnosťou v prostredí, do ktorého sestry stavia Božia vôľa, svedčí o sile evanjelia a má účasť na poslaní Cirkvi.

Podľa konštitúcií sa sestry majú usilovať pochopiť požiadavky svojej doby a tak uskutočňovať vo svojom živote heslo svätého Petra Fouriera: Všetkým osožiť, nikomu neškodiť! Tiež sa riadia životným pravidlom blahoslavenej Alexie Le Clerc: Konať čo najviac dobra. Snažia sa o jednotu a vzájomnú lásku, ktoré sú podľa jej odkazu jedinými prostriedkami na zachovanie rádu a na plodný apoštolát. Nasledujú príklad pátra Gabriela Schneidra v pevnej viere a neochvejnej dôvere v Božiu prozreteľnosť. (Kongregácia školských sestier de Notre Dame)

Inštitút školských bratov

Svätý Ján de La Salle videl situáciu opustených a zanedbaných detí remeselníkov a chudobných a v nej spoznal poslanie inštitútu. Celý svoj život

zasvätil príprave učiteľov, ktorí sa chceli venovať vzdelávaniu a kresťanskej výchove týchto detí. Inštitút plní svoje poslanie v oblasti výchovy. Na základe poverenia Cirkvi poskytuje humanistické a kresťanské vzdelanie mládeži, najmä chudobným. Prvoradé poslanie v činnosti bratov má kresťanská škola. Inštitút je otvorený aj pre iné formy vyučovania a výchovy, čím sa prispôsobuje potrebám doby a jednotlivých krajín.

Ciele lasaliánskej školy

Hlavným cieľom inštitútu a škôl vedených inštitútom je pripraviť srdcia tých, ktorí im boli zverení, srdcia detí a mládeže na prijatie spásy Ježiša Krista, pomôcť im spoznať, že v prvom rade sú Božími deťmi.

Ďalším cieľom je vychovať mladých tak, aby si našli miesto v Cirkvi a v spoločnosti, tzn. pripraviť ich po intelektuálnej, odbornej a duchovnej stránke na zaujatie miesta v živote.

Lasaliánska škola má tri špecifické charakteristiky:

1. Škola vytvára spoločnosť, ktoré umožňuje dosiahnuť ciele školy vďaka úsiliu a spolupráci učiteľov, ktorí majú tie isté náhľady a usilujú sa o tie isté evanjeliové a ľudské hodnoty.
2. Škola formuje žiakov po stránke rozumovej, kultúrnej, náboženskej a odbornej pomocou programových systémov prispôbených ich potrebám a zakladajúcich sa na evanjeliových hodnotách.
3. Škola dáva svojim študentom možnosť častejšie prežívať Božiu prítomnosť. Vedie ich k modlitbe, častému prijímaniu sviatosti, k duchovnému a ľudskému rastu. Učí slúžiť iným.

Školské zariadenia lasaliánskeho inštitútu reprezentujú všetky stupne vzdelávania (od materských škôl až po univerzity). Túto výchovnú činnosť vykonávajú pre všetky sociálne vrstvy so zvláštnou pozornosťou pre tých najchudobnejších a najbiednejších. (Spojená škola de La Salle)

Saleziáni dona Bosca

Boh ukázal donovi Boscovi, že prvými a hlavnými adresátmi jeho poslania sú chlapci, najmä najchudobnejší. Saleziáni dona Bosca sú povolani k tomu istému poslaniu a uvedomujú si jeho nesmiernu dôležitosť.

Charakteristické aspekty výchovy, ktorých sa saleziáni v praxi pridŕžajú, sú zodpovedná a aktívna účasť chlapcov, citlivá výchova k láske, seriózne kultúrna, sociálna a odborná formácia a spojenie užitočného s príjemným.

Ústredným jadrom apoštolskej činnosti je výchova k viere. Tieto ciele realizujú saleziáni v rôznych dielach.

1. Oratórium a mládežnícke stredisko. Poskytuje mladým možnosť rozvíjať svoje osobné dary. Je vždy výchovne zamerané a vedie k zdravému využívaniu voľného času.

2. Školy a odborné strediská. Podporujú celkový rozvoj mladého človeka a vedú ho k viere a kresťanskej premene spoločnosti.

3. Domovy mládeže (internáty). Je to služba prijatia mladých, ktorí nemajú rodinu alebo sú od nej dočasne vzdialení.

4. Prítomnosť v univerzitnom svete. Realizuje sa prostredníctvom vysokoškolských inštitúcií, ktoré sú inšpirované kresťanskou vierou, majú katolícky charakter alebo sa v nich uplatňuje saleziánsky štýl. Zahŕňa aj pôsobenie v pastoračných centrách a inú univerzitnú animáciu a pastoráciu.

5. Misie. Saleziáni v značnom počte vysielajú svojich členov do misií na celom svete.

6. Farnosti. Saleziáni plnia svoje poslanie aj vo farnostiach, v ktorých odpovedajú na pastoračné potreby miestnych cirkví.

7. Diela a sociálna služba pre mladých v ťažkostiach. V týchto dielach sa saleziáni snažia premeniť prostredie vyčlenené zo spoločnosti na rodinné prostredie prijatia a výchovy v štýle dona Bosca, naplnené kultúrou solidarity.

8. Spoločenská komunikácia. Saleziáni vyvíjajú veľkú aktivitu aj v oblasti tlače, filmu, rozhlasu, televízie a internetu.

9. Služba v nesaleziánskych štruktúrach. Služba mladým si niekedy vyžaduje účasť aj v nesaleziánskych inštitúciách. V týchto organizáciách sú saleziáni prítomní, ak si to vyžaduje pastorácia mládeže alebo osobitná starostlivosť o povolania.

10. Nové formy saleziánskej prítomnosti medzi mladými:

- saleziánske mládežnícke hnutie,
- saleziánski dobrovoľníci,
- pomoc pri orientácii v povolaní,
- špecializ. služby kresťanskej formácie. (Saleziáni dona Bosca na Slovensku)

Saleziánky – Inštitút dcér Márie Pomocnice

Ženská vetva rehole dona Bosca vznikla 5. 8. 1872 v dedine Mornese (v Taliansku, severne od Janova). Založil ju sv. Ján Bosco a spoluzakladateľka sv. Mária Dominika Mazzarelová. Venuje sa výchove dievčat.

4.2 Výchovní systém dona Bosca

Dona Bosca môžeme považovať za najväčšieho vychovávateľa devätnásteho storočia. Patrí medzi najväčšie postavy kresťanskej pedagogiky vôbec.

Rozmery jeho pedagogickej veľkosti by sme však márne hľadali v knižniciach a v literatúre. Písomné dielo o preventívnom systéme je nepatrná brožúrka, rozmerom malá, obsahom bez akýchkoľvek vedeckých ambícií. Je tu však veľké živé a životné dielo, ktoré sa rozvíjalo pred očami jeho pomocníkov a spolubratov, keď sa už sami vychovávaní stávali vychovávateľmi a tak vytvorili živú nepretržitú tradíciu.

Dielo dona Bosca o preventívnom systéme má iba niekoľko strán. Len veľmi múdri a skúsení ľudia si môžu dovoliť písať krátko o dôležitých veciach. Vzniklo po 40-ročnej skúsenosti. I keď bol zavalený nesmiernym množstvom práce, zapisoval si svoje skúsenosti. Chlapci dona Bosca neboli vymyslení (ako Emil u J. J. Rousseaua), nemuseli mať predpísané ideálne vlastnosti. Boli to reálne mladé bytosti poznačené biedou, vychovávané ulicou a ulica je veľmi zlou vychovávateľkou. Počas svojho namáhavého života vychoval tisícky chlapcov, urobil z nich „poctivých občanov a dobrých kresťanov“. (Dermek 1995).

Meno systému určuje podstatný obsah: je preventívny – ako protiklad proti represívnemu. Nie ako dobrý proti zlému, ale ako výhodnejší proti menej výhodnému. V dejinách pedagogiky existovali v princípe iba dva výchovné systémy: **represívny** a **preventívny**.

Z komparácie oboch systémov vyplýva, že preventívny systém (Burian, Špánik 1994):

1. Poukazuje a vidí najväčšie zlo v hriechu, v prestupovaní Božieho zákona. Ak je zlo spáchané, trest nič nepomôže, treba hriechu predchádzať. To je hľadisko teológie.
2. Rozlišuje priestupok proti disciplinárnemu poriadku od hriechu. Skôr môže strpieť trošku nedisciplinovanosti a tak zamerať celú pozornosť na zamedzenie hriechu. Tento výchovný systém rozlišuje medzi priestupkom a hriechom.
3. Rešpektuje a podporuje slobodu dieťaťa a jeho osobnosť. Rešpektovaním slobody a osobnosti vychovávaného nadobúdajú normotvorné výchovné predpisy svoj zmysel.

4. Riadi sa heslom sv. Filipa Neriho: Robte, čo chcete, len nehrešte! Je systémom radostného udržiavania detstva a mladosti.
5. Spravodlivejšie rozdeľuje úlohy medzi vychovávateľa a vychovávaného. Preventívny systém je ťažší pre vychovávateľa a je menším bremenom pre vychovávaného.

Preventívny systém podľa dona Bosca spočíva na 3 základných princípoch: rozum – náboženstvo – láska. Rozum – náboženstvo – láska = schopnosť pokojne uvažovať + schopnosť vychovávať z viery k viere + schopnosť pravej lásky.

Prvý princíp preventívneho systému – rozum

Keď hovoríme o rozume, myslíme na rozum osvietený vierou alebo na múdrosť, ktorá pozerá na človeka alebo človečika aj v jeho nadprirodzených dimenziách. Dalo by sa povedať, že ide o zdravý kresťanský zmysel.

Preventívny systém nie je improvizácia. Aj on má rozumné predpisy. Ale rozum je viac ako predpis. Preto preventívny systém dáva na prvé miesto živý, pohotový, prispôsobivý rozum, ktorý vie posúdiť momentálnu osobnú aj spoločnú situáciu a vie voliť najvhodnejšiu reakciu, čím výchovný proces personalizuje. Vychovávateľ pozná nielen počet, všeobecnú typologickú charakteristiku, nacionálie. Osobné meno znamená tajomstvo človeka, jeho dlhšiu alebo kratšiu históriu, túžby, nádeje, zápasy, víťazstvá aj prehry, rodinné ovzdušie, čím trpí, čo čaká. A to dokáže len veľká láska, srdce „široké ako piesok na brehu morskom“.

Rozum pripomína vychovávateľovi, koho má pred sebou. Že je to mládež, možno ešte deti, hravé, neposedné, ľahkomyselné, nevedia si dostatočne uvedomiť následky svojho počínania, deti, ktoré majú právo na hru, na zábavu, na uvoľnenie. Preto im dopraje veľké možnosti hry a zábavy, na ktoré majú prirodzené právo a ktoré ich odpútavajú od predčasných otázok, na ktoré ešte nedozreli. Hra produkuje zdravú radosť, ktorá je najvhodnejšou klímou pre čnosti. Hra je najlepším informátorom o dobrých aj zlých vlastnostiach chlapcov. Pri hre chlapec najmenej „hrá“! Hra poskytuje mnoho možností na výchovu, pravda, ak ich vychovávateľ vie objaviť a využiť. Preventívny systém dáva prednosť hrám plným pohybu.

K predchádzaniu zla patrí najprv očistenie prostredia, v ktorom mládež žije. Očistenie prostredia nielen vonkajšieho, fyzického, ale hlavne živého,

morálneho. Živé prostredie, to sú predovšetkým ľudia. Nestačí však prostredie len dezinfikovať, vyhnať zlých duchov a dom potom nechať prázdny. To vábi všetkých „zlých duchov“. Treba vytvoriť nové, zdravé prostredie, naplniť ho „dobrou Kristovou vôňou“.

K princípu rozumu – múdrosti patrí aj primerané pedagogické vzdelanie, primeraná kompetencia. Nepremyslená improvizácia, keď ide o neopakovateľný život a o spásu, by bola neodpustiteľná. Pedagogická kompetencia sa získava štúdiom, informáciami, praxou a pozorne zbieranou skúsenosťou.

Preventívny systém vychádza z rozumu vychovávateľa, ale smeruje aj k rozumu chovanca. Neuspokojí sa tým, že sa chovanec podrobí disciplíne, ale usiluje sa dosiahnuť, aby ju aj vnútorne prijal, lebo je rozumná. A tak sa stáva rozum ochranou proti vášni: „*Dávaj sa viesť vždy rozumom, nie vášňou,*“ hovorieval don Bosco. (Dermek 1995)

Byť medzi nimi – asistencia

Ak chceme využívať preventívny systém a kladne pôsobiť na mladých, potrebujeme priestor, kde sa budeme s nimi pravidelne stretávať, čiže ihrisko, lúku, telocvičňu, priestor na hry, šport, oddych.

Vychovávateľ v preventívnom systéme nie je dozorca, ktorý sleduje z vyvýšeného miesta, čo sa kde deje a čo chlapci robia. Je akoby jedným z nich, je tak ponorený do hry, ako keby ani nemal iné poslanie, alebo akoby naň zabudol. Pozornejšiemu oku však neujde, že väčšinou je dušou hry, celého pobytu života na ihrisku. Dôležité je to, že chlapci väčšinou prítomnosť vychovávateľa nepociťujú ako ťarchu. Je to viac spoločný život ako dozor.

V prípadoch, keď je vychovávateľ napríklad učiteľom, ktorý má pred sebou žiakov, nemôže celkom zastrieť úlohu dozoru, i keď je zakrytý alebo zmierený láskou. „*Je lepšie, keď vás majú radi, ako keď sa vás boja*“ (Don Bosco, In: Dermek 2010, s. 18).

Don Bosco dal tejto prítomnosti meno **asistencia**.

Asistencia je v prvom rade **prítomnosť, ktorá je vnímaná z oboch strán** – vychovávateľ si dobre uvedomuje, na čo je prítomný a usiluje sa svoje poslanie splniť. Vychovávaný zase prijíma túto prítomnosť a víta ju (aspoň vo väčšine prípadov). A tak sa tu začína medziosobný vzťah, ktorému hovoríme výchova. Asistencia je **operatívna prítomnosť s jasným pedagogickým zámerom – predísť zlu**, či už fyzickému (úrazu), disciplinárnemu či morálnemu.

Pri asistencii môžeme vidieť ešte jeden rozmer – vychovávateľ je tu aj svedkom a zvestovateľom Božej lásky. Dokazuje chlapcom, že Boh ich miluje. Vzbudzuje tak úctu a dôveru, presviedča ich, že jeho vzťahy nie sú len metodické, úžitkové, ale trvalé, zásadné. Že nie je nájomník, ale dobrý pastier. A chlapci sa nedajú tak ľahko oklamať vzťahmi, ktoré nie sú autentické.

Aká má byť asistencia

Asistencia je pozitívna. Naša prítomnosť medzi mladými má byť činne výchovná, nielen pozorovateľská. Máme sa s nimi ako láskaví otcovia rozprávať, viesť ich pri každej príležitosti, dávať im rady, láskavo ich napomínať. Vychovávateľ teda znemožňuje zlo tým, že sa stáva organizátorom, aktérom, dušou pohybu, činnosti, života, akýmsi skrytým režisérom.

Asistencia je láskavá. Láska nie je zmiernenie dozoru, ale je jeho dôvodom a prejavom. Je to láska, ktorá chce a musí bdiť. Nie dozor, ktorý sa tvári láskavo, ale láska, ktorá nemôže nevidieť, nesledovať, nezasahovať. Máme sa usilovať získať si lásku chlapcov, aby nás mali tak radi, že by sa báli niečo robiť, čím by stratili našu lásku.

Asistencia je všeobecná, univerzálna. Vychovávateľ je vždy a všade asistentom, keď je prítomný medzi chlapcami, aj keď prechodne, náhodne, provizórne. Najviac ho vidno vtedy a tam, kde je spoločný život (na ihrisku, na prestávke...). Je dušou pohybu a života. A každý chlapec je predmetom jeho pozornosti a lásky.

Asistencia je prispôsobená, odstupňovaná, diferencovaná. Asistencia musí byť odlišná podľa miesta – iná bude na ihrisku či na výlete, kde je vychovávateľ takmer rovnocenným účastníkom hry, iná bude v škole, kde bdieme nad plnením povinností, a iná v kaplnke, kde máme asistovať predovšetkým príkladom ozajstnej prirodzenej zbožnosti.

Aj rozličná povaha chlapcov si vyžaduje rôzny a individuálny prístup ku každému z nich. Najväčšiu pozornosť treba venovať tým, ktorí majú problematickú alebo „zlú“ povahu.

Tiež je nutné odstupňovanie podľa veku – od úplnej fyzickej prítomnosti v detstve cez vzrastajúcu spoluzodpovednosť a vzrastajúcu slobodu, cez prepájanie na vlastné svedomie až postupne k úplnej samostatnosti a zodpovednosti za vlastné správanie. (Dermek 2010)

Druhý princíp preventívneho systému – náboženstvo

Preventívny systém je vznikom, uskutočňovaním aj čakaným výsledkom výrazne náboženský.

Týka sa to najprv samého vychovávateľa, ktorý vstupuje do výchovného procesu ako veriaci, nie ako zamestnanec, ako povolany, poslaný, ako „dobrý pastier“ podľa modelu Dobrého pastiera z evanjelia. Na toho, koho má vychovávať, pozerá nielen ako na ľudské mláďa, ale ako na božie dieťa, na neopakovateľný originál, ešte nie hotový, ktorý mu je zverený, aby ho dokončili. Teda s úctou a obdivom, nie pasívnym, ale operatívnym. Prostriedky, ktoré používa, čerpajú účinnosť nielen z ľudských schopností, ale aj z nadprirodzených prameňov milosti. Boh vychováva vychovávateľa aj chovanca.

„Náboženstvo alebo palica.“ Povestný výrok lorda Palmerstona, ministra zahraničných vecí Veľkej Británie pri návšteve don Boscovho ústavu v Turme, keď videl v jednej veľkej sále okolo 500 chlapcov v úplnom tichu a poriadku za prítomnosti jedného asistenta.

Don Bosco však hovorí o náboženstve inak ako lord Palmerston. Don Bosco hovorí o náboženstve ako o princípe výchovy.

Preventívny systém nechce byť len lepšou a azda lacnejšou alternatívou proti tomu, čo symbolizuje palica (násilie, tresty, väzenie...). Občianskej spoločnosti ide len o disciplínu, o zredukovanie kriminality. Nám ide o spásu, o večné hodnoty človeka, o to, ako vymeniť iniciatívu zla za iniciatívu dobra. Pod náboženskou výchovou nerozumieme len náboženské vedomosti, nerozumieme ani určitý počet pobožností a náboženských úkonov, účasť na niektorých verejných náboženských prejavoch. Na prvom mieste je život viery, evanjelium ako životná prax, nielen ortodoxia, ale ortoprax, spojenie liturgie obety v chráme s liturgiou života mimo chrámu.

Repertoár náboženských prostriedkov využívaných v preventívnom systéme je veľmi jednoduchý. Zdá sa, akoby ho zostavovala don Boscova matka. Chce dokázať, že aj z toho jednoduchého materiálu domácej výroby možno vybudovať vrchol ľudskej dokonalosti a nebojí sa ho predložiť svojim chlapcom z ulice. To, čo don Bosco robí, nie je vkladanie náboženských prvkov do indiferentného polopohanského života, ale pokus o utvorenie jednotného života pred Bohom a pred svetom, ktorý je tiež boží. Preto tak naliehavo a dôsledne žiada plnenie všetkých povinností, lebo to je plnenie Božej vôle. Tak sa pod povrchom začína črtáť štruktúra vážnej askézy podávanej radostnou

formou. Každý kňaz – vychovávateľ vie veľmi dobre, aký účinný prostriedok má vo sviatosti zmierenia, kde sa pred Bohom otvárajú najtajnejšie hlbiny srdca. Ale dôveru a úprimnosť, ktorá je bezpodmienečne potrebná, si vychovávateľ nezíska až v spovednici, ale na dvore, v spoločenstve života. Každý vychovávateľ vie, čo v preventívnom systéme znamená živé stretnutie a stretávanie sa s Ježišom v Eucharistii, kde lieči a vychováva ten, ktorý „uzdravuje každý neduh...“. Zdá sa, že v každom výchovnom spoločenstve, tam kdesi v úzadí stojí tá druhá Mater et magistra, Matka a učiteľka, bez ktorej život ani naše úsilie nemá zmysel.

A pritom celý tento výchovný proces sa odohráva veľmi jednoducho, v radosť, takmer hravo, lebo sa pokúša budovať ľudskú zrelosť a dokonalosť z toho, čo máme poruke, a nie z cudzieho dovozu. (Dermek 1995).

Tretí princíp preventívneho systému – láska

Výchova je vecou srdca, hovorieval don Bosco, hoci na prvé miesto v princípoch dal rozum. Nejde o nijaký spor medzi rozumom a srdcom. A ak by sa dalo hovoriť o určitom primáte v trojici princípov preventívneho systému, tak by sme ho prisúdili láske, najmä pre to výnimočné nasadenie, pre mimoriadne rozmery lásky. Don Bosco: „Sľúbil som Bohu, že až do posledného dychu celý môj život bude patriť mojim chudobným, opusteným chlapcom...“ To je bezvýhradné zasvätenie pred Bohom, zasvätenie všetkého a na celý život.

Láska je najznámejšia charakteristika výchovy dona Bosca. Vonkajším prejavom vnútornej lásky je láskavosť. Bez vnútornej lásky by bola vonkajšia láskavosť pedagogickým podvodom, nevydržala by dlho. Chlapci by ju veľmi skoro odhalili. Modelom pravej lásky bola pre dona Bosca pastoračná láska Dobrého pastiera Ježiša Krista. A ľudským modelom bol svätec dobroty svätý František Saleský, od ktorého si vypožičal nielen meno pre svoje dielo, ale aj metódu na svoju výchovu. Láska patrí k metóde, k spôsobu, ktorý dáva všetkým prostriedkom, ktoré ponúka rozum a náboženstvo, mimoriadnu účinnosť. Don Bosco upozorňuje: „Prax tohto systému spočíva v láske...“

Don Boscovu láskavosť neslobodno zamieňať s tzv. naivnou dobráckosťou, mäkkosťou, ktorá nič nechce, nič nežiada. Jeho láska má dobre otvorené oči, vidí a predvída všetko, nebojuje o svoju popularitu, ale o časné a večné dobro chovancov (aj svätý František hovoril o „neúprosnej láskavosti“). Preventívny

systém vyžaduje dôsledné plnenie povinností, učí chlapcov žiť striedmo, jednoducho, nevyhľadávať pohodlie, nebáť sa námahy.

Don Boscova láska sa nepreukazuje sentimentálnymi frázami, lacnými nežnosťami, ktoré sa konvenčne považujú za dôkazy lásky. Jeho láska je priama, jednoduchá, preukazuje sa takmer výlučne skutkami, službou, obetami, skutkami telesného a duchovného milosrdenstva, spojenými s úctou a porozumením. Dešifrovať službu a obeť ako reč lásky trvá dlhšie najmä preto, že ide obyčajne o drobné, takmer neviditeľné a samozrejme skutky, ktoré len v súčte dokazujú lásku. Reč skutkov je spoľahlivejšia a istejšia. Zameriava sa nielen na dobrých, slušných, sympatických, ale hlavne na menej sympatických, neatraktívnych, zlých. Neopúšťa ich ani v slabých chvíľach a pádoch. Tam je láska na najvlastnejšom mieste.

Don Boscova láska je ľudsky pravá, ale súčasne aj nadprirodzená. Pre také široké rozmery lásky, akú vychovávateľ v preventívnom systéme potrebuje, najmä pre tých, ktorí ju najviac potrebujú a najmenej si vedia zaslúžiť, nestačia len prirodzené motívy. Tu si najviac uvedomujeme, že preventívny systém nie je len pedagogická metóda, ale aj askéza, aj spiritualita, lebo preniká do celej štruktúry duchovného života vychovávateľa. (Dermek 1995)

Tresty

Čo však s láskou, keď musí používať aj sankcie, keď musí trestať? Pochovávajú tresty lásku alebo láska bez trestov je bezmocná?

Ani jeden výchovný systém sa nezaobíde bez akýchsi sankcií. Vychovávať predsa znamená aj niečo odstraňovať, niečo potláčať. Trestať vôbec nie je jednoduché. Aj keď je trest krátkodobý, vždy trvá dlhšie čo do následkov. Obyčajne necháva jazvu, niekedy aj trvalú. „*Malá neuváženosť môže vyvolať aj veľmi vážne dôsledky...*“ Represia sa preto nemá používať bez odôvodnenia a bez zmyslu pre spravodlivosť. Láska zahŕňa v sebe aj nutnosť trestov. Láska a tresty sú nerozlučne zviazané a stoja v nepriamom pomere: čím viac lásky, tým menej trestov. Tresty sú podriadené láske, čiže láska je oveľa potrebnější ako tresty.

Don Bosco (In: Dermek 2010, s. 59-60) nám radí: „... *nijaké telesné tresty; nikdy nijaké ponižujúce slová, nijaké prísne výčitky v prítomnosti druhých. V škole nech sa ozýva slovo miernosť, láska, trpezlivosť. Nikdy nijaké urážlivé výrazy, nikdy nijaká bitka, ani veľká, ani malá. Používajte tresty negatívne, a aby tí,*

ktorých sa to dotýka, odchádzali od nás ešte väčší priatelia ako predtým. Nech neodchádzajú od nás znechutení... Láskovosť v slovách, v napomínaní získava všetko všetkých...“

Kedy trestať – zo strany vychovávateľa

Až nakoniec – až keď ste vyčerpali všetky prostriedky. Je ľahšie nahnevať sa, ako byť trpezlivý; vyhrážať sa, ako presviedčať; je pohodlnejšie pre našu pýchu a netrpezlivosť trestať, ako naprávať a znášať ich s láskavosťou. Kedy môže vychovávateľ povedať, že použil všetky ostatné prostriedky? Ťažko na to odpovedať. Ale isté je, že s trestaním sa nemáme nikdy ponáhľať. Tresty vždy signalizujú prehru lásky.

Kedy trestať – zo strany chlapca

Volíť najvhodnejší čas. Netrestať hneď pri priestupku. Vtedy vinník obyčajne nie je schopný priznať si vinu a myslí si, že sa neprevinil tak vážne, a ľahko by mohol považovať trest za neúmerný. Doprajme mu čas, aby sa upokojil, aby vášeň pohasla, aby mohol uvažovať, poznať lepšie svoju vinu a oprávnenosť trestu. Niekedy už aj samotný odklad trestu je výchovným trestom. Rozhodujúce je, aby mal trest charakter lieku, nie pomsty. Kedy je vhodná chvíľa trestať, to nás naučí skúsenosť zdokonalená dobrotou srdca.

Ako trestať

Odstrániť akýkoľvek dojem, že si počíname z hnevu. Vinník musí vidieť, že to nie je náš hnev, naša vášeň, urazená pýcha, ktorá ho trestá, ale jedine jeho priestupok. Preto vychovávateľ musí vedieť čakať aj kvôli sebe, aby sa sám upokojil. *„V istých, veľmi vážnych momentoch viac pomôže obrátiť sa k Bohu, úkon pokory pred ním, ako záplava slov, ktoré i keď vinníkovi neuškodí, ale mu nepomôžu.“* (In: Dermek 2010, s. 60).

Vždy musíme ponechať nádej na odpustenie, zabudnúť a dať zabudnúť. Vždy k trestu pridať aj povzbudenie, aby chlapec videl, že veríme v jeho polepšenie. Niekedy stačí, keď dáme najavo, že veríme, že to neurobil zo zlomyseľnosti.

Aké tresty používať

Je namieste znovu zdôrazniť, aby sme najprv použili „všetky ostatné prostriedky“ a aby sme rozmýšľali, čiže používali základný princíp preventívneho systému – rozum. Pri závažnejších prípadoch súvisiacich s morálkou a pri pohoršeníach je nutné „hľadať múdre riešenie“. Ak je v takomto prípade zásah vychovávateľa neúčinný, je niekedy nutné vinníka vylúčiť (v prípade, ak je členom nejakého kolektívu), ale tak, aby utrpel čo najmenej škody na cti.

„Pamätajte, že výchova je vec srdca a len Boh je Pánom srdc. A nebude sa nám dariť, ak nás Boh nenaučí tomuto umeniu a nedá nám kľúče od týchto srdc.“
(Don Bosco, In: Dermek 2010, s. 63). Je veľkým umením nekompromitovať lásku ani vtedy, keď musíme trestať (Dermek 1995).

Záver

Možno riešiť a liečiť bolesti a problémy 21. storočia liekmi z 19. storočia? Preventívny systém sa uplatnil v 19. storočí. To bola jeho kolíska. Nebude aj jeho hrobom? Je pravda, že aj my žijeme v podstatne odlišných sociálnych, hospodárskych, kultúrnych a morálnych podmienkach v bláznivo sa meniacej histórii. Generácia, ktorú treba vychovávať, je v mnohom odlišná, je konzumná, egoistická, agresívna, s nebezpečne stúpajúcou kriminalitou, ako nás o tom denne informujú noviny a štatistiky. My však nečítame len noviny, ale aj evanjelium. Nestačí sa len pohoršovať a odsudzovať. Veď sú to božie deti, Kristus miluje rovnako aj túto generáciu, chce všetkých spasiť.

Pomôže nám preventívny systém z 19. storočia?

Aj v 21. storočí bude vždy lepšie zlu predchádzať, ako ho dodatočne stíhať a trestať. V 21. storočí bude nielen nová generácia vychovávaných, ale aj vychovávateľov, ktorá nebude len aplikovať mŕtve predpisy, ale bude používať živý prispôsobivý iniciatívny rozum osvietený vierou, bude vedieť dobre rozmýšľať, nebude budovať len obranné zákopy na obranu, ale bude hľadať nové cesty, ako predbehnúť iniciatívu zla iniciatívou dobra.

Aj v 21. storočí sa na vlastných ranách presvedčíme, že ten kameň, ktorý sebavedomí architekti našej budúcnosti toľkokrát zavrhli, predsa len bude základným kameňom. Niet v nijakom inom mene spásy. Bude to potrebný návrat k Bohu. A nepotrebujeme sa vracieť k Bohu ani cez Áziu, ani cez Afriku, ani cez Indiu, ale budeme budovať súlad medzi vierou a životom z toho, čo máme denne na dosah. A to aj v 21. storočí dokáže láska oslobodená od všetkých egoistických nánosov, láska, ktorá nekradne, nezabíja morálne pod menom lásky, ale pokorne slúži a obetuje sa.

To je dar dona Bosca, jeho výchovného systému, to je odkaz dona Bosca na prahu 21. storočia. (Dermek 1995).

Zoznam bibliografických odkazov

- Apoštolské diela [online]. In: *www.ursulinky.sk*. [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: <http://www.ursulinky.sk/apostolske-diela.phtml?id3=49012>
- BURIAN, R. a M. ŠPÁNIK, 1994. *Teória výchovy pre kresťanské školy*. Trenčín: NAŠA TLAČ. ISBN 80-966994-2-3.
- Cirkevný zákon č. 3 o cirkevnom školstve a vyučovaní náboženstva*. Prijatý Synodou ECAV v Piešťanoch 20. októbra 2006.
- DERMEK, A., 1995. Don Boscov výchovný systém. In: Sandtner, Š., (ed.) *Výchova je vecou srdca. Sympóziu o výchove podľa Jána Bosca*. Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco. ISBN 80-85405-38-5.
- DERMEK, A. Don Bosco – vychovávateľ (O don Boscovom preventívnom systéme) [online]. 2010. In: *www.knihy.saleziani.sk*. [cit. 2014-10-11]. Dostupné z: <http://knihy.saleziani.sk/book/detail?bookId=19>
- Dignitatis humanae. In: *Dokumenty 2. vatikánskeho koncilu*. Trnava: SSV, 1993.
- ĎURICA, M. S., 2013. *Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov dvoch tisícročí*. 5. doplnené vydanie. Bratislava: Lúč. ISBN 978-80-7114-610-0.
- Gaudium et spes. In: *Dokumenty 2. vatikánskeho koncilu*. Trnava: SSV, 1993.
- Gravissimum educationis. In: *Dokumenty 2. vatikánskeho koncilu*. Trnava: SSV, 1993.
- História [online]. In: *www.ku.sk*. [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: <http://www.ku.sk/ouniverzite.html>
- História a poslanie [online]. In: *www.truni.sk*. 2011. [cit. 2014-10-11]. Dostupné z: <http://www.truni.sk/sk/historia-poslanie>
- História univerzity [online]. In: *www.upjs.sk*. 2014. [cit. 2014-10-12]. Dostupné z: <http://www.upjs.sk/univerzita/info/o-univerzite/historia-univerzity/>
- Inštitút školských bratov [online]. In: *www.lasalle.sk*. [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: <http://www.lasalle.sk/institut-skolskych-bratov/>
- JÁN PAVOL II. *Vita consecrata. (O zasvätenom živote a jeho poslaní)* [online]. Bratislava: KBS, 1996. [cit. 2014-10-12]. Dostupné z: <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/vita-consecrata>

- JÁN PAVOL II., 1990. *Christifideles laici. (O povolání a poslaní laikov v cirkvi a vo svete)*. Bratislava: Lúč. ISBN 80-7114-011-2.
- JÁN PAVOL II., 1993. *Exhortácia Familiaris consortio*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha. ISBN 80-7162-030-0.
- JÁN PAVOL II., 1991. *Laborem excerens. (O lidské práci)*. Praha: Zvon. ISBN 80-7113-007-9.
- JÁN PAVOL II., 1993. *Catechesi tradendae* [online]. Bratislava: Saleziánske katechetické stredisko. [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/catechesi-tradendae>
- JÁN PAVOL II., 1995. *Tertio millennio adveniente* [online]. Bratislava: KBS. [cit. 2014-10-12]. Dostupné z: <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/tertio-millennio-adveniente>
- Katolícka škola* [online]. Kongregácia pre katolícku výchovu, 1977. [cit. 2014-10-19]. Dostupné z: http://dcza.sk/application_data/bu/uploads/Data/katskola.pdf
- Katolícka škola na prahu tretieho tisícročia* [online]. Kongregácia pre katolícku výchovu, 1997. [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: http://dcza.sk/application_data/bu/uploads/Data/katskola3tis.pdf
- Katolícky laik ako svedok viery v škole: Rím 1982*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2003. ISBN 80-8052-184-0.
- Kódex Kánonického práva*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1996. ISBN 80-7162-061-0.
- KRŠÁK, P. et al., 2009. *Ottov historický atlas – Slovensko. Zdroj poučenia, poznania a pochopenia našich dejín*. Bratislava: Ottovo nakladateľstvo. ISBN 978-80-7360-834-7.
- LAUKO, V., D. GURŇÁK a F. KRIŽAN, 2010. Vývoj siete základných škôl v Slovenskej republike po roku 1990. In: *Geographia Cassoviensis*. Roč. IV., 2/2010. s. 69-76. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. ISSN 1337-6748.
- Lumen gentium. In: *Dokumenty 2. vatikánskeho koncilu*. Trnava: SSV, 1993.
- MIHÁLECHOVÁ, M. *Študijný materiál z dejín pedagogiky* [online]. Bratislava: Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta UK. [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: <http://www.ulozto.sk/x9saCL7/mihalechova-m-studijny-material-z-dejin-pedagogiky-kniha-doc>

Náboženský rozmer výchovy v katolíckej škole [online]. Kongregácia pre katolícku výchovu, 1988. In: *www.kpkc.sk*. [cit. 2014-10-19]. Dostupné z: http://www.kpkc.sk/data/dokumenty/down/nabozensky_rozmer_vychovy_v_kat_skole.pdf

Obežník č. 520/2009 predsedom biskupských konferencií o vyučovaní náboženstva na školách [online]. In: *www.kbs.sk*. Bratislava: KBS, 2009. [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-vatikanskych-uradov/c/obeznik-c-520-2009>

O nás [online]. In: *www.sestrynd.stranka.info/index.php?vid=J*. Kongregácia školských sestier de Notre Dame. [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: <http://sestrynd.stranka.info/index.php?vid=J>

PAVOL VI. *Evangelii nuntiandi*. (Ohlasovanie evanjelia v dnešnom svete). Zvolen: Združenie Jas. 1992. ISBN 80-900548-4-6.

Saleziani dona Bosca na Slovensku [online]. In: *www.saleziani.sk*. [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <http://www.saleziani.sk/saleziani>

VIŠŇOVCOVÁ, Z., 2004. *Rozvoj školstva na území Slovenska* [online]. Banská Bystrica: FPV UMB. [cit. 2014-10-11]. Dostupné z: <http://historia.szm.com/dejiny skolstva/vseobecne.htm>

Vychovávať spoločne v katolíckej škole. Spoločné poslanie zasvätených osôb a veriacich laikov [online]. Kongregácia pre katolícku výchovu, 2007. [cit. 2014-10-19]. Dostupné z: http://dsu.kapitula.sk/html/data/d_cirkevne/vychovavat_spolocne_v_ks.pdf

Zákon NR SR č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon NR SR č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl

Zákon NR SR č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov